UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 30 22 10 004 6

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PL 188 I8 1893
'Ismet, Müstecabizade
Füruk-i elfaz

37766 İsmet, Müstecābīzāde
18/497
Fürūḳ-ı elfāẓ

مستجابی زاده عصمت

فروق الفاظ

ناشری :
نور عثمانیه جاده‌سنده کتبخانهٔ معرفت صاحبی
وارطان

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

قسطنطنیه

مکتب صنایع مطبعه‌سی

١٣١١

PL
188
I8
1893

LIBRARY
OCT 12 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

مقدمه

لسانمزده بعض کلمه‌لر واردرکه معنالری
بیننده کرك وضعاً کرك استعمالاً مهم فرقلر اولدیغی
حالده بوکبی کلماتك بیننده‌کی فروق مهمه و دقیقه‌یی
کوسترر شیمدی یه قدر آیریجه بر اثر نشر اولنمامشدر.
حال بوکه بینلرنده تشارك ویا ترادف بولنان ایکی
کلمه‌نك بیله موقع استعمالی باشقه‌در. مثلا : تزیید
وتوفیر کلمه‌لری بیننده - بر فعله دلالتلری جهتیله -
فرق یوق کبی کورینورسه‌ده تزییدك مطلقا علاوه
توفیرك ایسه برشیئی چوغالتمق معناسنه موضوع
اولمسی بو ایکی کلمه‌نك استعمال جهتندن تفریقی

لزومنی میبندر . اساساً هیچ برلسانده کلمات مترادفه یوقدر . هنر آنلرك موقع استعمالنی اوکرنمکدر.

الفاظ فکرك کسوه‌سیدر .

سنوحات فکریه ، او مستغنی شاهد بدیع الجماله بکزرکه حسنیله متناسب لباس کیدیرلمزسه روی ملاحتباری اظهار آثار ملال ایدر .

بناءً علیه کلامك درجهٔ مکملیتی لفظك معنا ایله درجهٔ ائتلافی نسبتنده‌در . مثلا موقعه کوره تزیید کلمه‌سنك استعمالی انسب ایکن توفیر، بالعکس توفیر انسب ایکن تزیید کلمه‌سنك استعمالی دقیقه بینان بلاغت نظرنده سوزی قیمت ومقبولیتدن اسقاط ایدر .

لسانمزده مستعمل بوکبی کلماتك معانیٔ موضو-

عه‌سیله بیلرنده‌کی فروقی کوسترمك ایچون بو
رساله‌نك ترتیب وتحریرینه ابتدار وهر کلمه‌نك بر جه
موقع استعمالنی تعیین صره‌سنده مشاهیر فصحای
عثمانیه‌نك آثار منتخبه سیله استشهاد اولندی .

شمدی‌یه‌قدر عالم مطبوعات عثمانیه‌ده - کتاب
شکانده اوله‌رق - بویله آیریجه براثر نشر اولنمامش
اولدیغی نظر انصافه آلنیرسه اویله مأمول ایدرم که
کوریله‌جك نقصان ، دامن عفو ومروت آلتنده
نهان اولور . وما توفیقی الا بالله

مستجابی زاده

عصمت

فروق الفاظ

ابد

مستقبلده الی نهایه وجودك استمراری . ازمنهٔ غیر متناهیه .

مادام کلام جاوداندر
اشعاردخی ابدنشاندر
— خرابات —

بوکلمه ایله معنویات توصیف اولنور .

سعادت ابدیه : محبت ابدیه

« خامهٔ معجز آثارکزه برشرف ابدی قزاندیران
قوهٔ طبع بدایعنثارکزی ذوق آشنایان ادب . . . »
— سری پاشا —

« . . . آنك شمایم جان فزای مأثرینی تلقی

واستشمام ایدنلرك البتـه لطافتنه طویولماز برذوق ابدی نشئه‌سیله سرمست اولوب قاله‌جقلرنده اشتباهه محل یوقدر »

— عزت افندی —

ابدی . ابده منسوب .

ابدیاً . ابدی اوله‌رق .

ابدیت . ابدیلك، ابدیت روح .

« دیرلرکه : « بوقیصه‌جق عمر ایچنـده نه‌یاپیله بیلیر . » واقعا زمانی ابدیته نسبت ایدرسه‌ك نه‌قدر اوزون اولسه لمحهٔ بصر کبی قالیر . . . »

—

ازل

جانب ماضیده وجودك استمراری . ابتداسی اولمیان ازمنه .

ازل . قدم کبی اولی نهایتسز اولورسه .

ابد . بقا کبی آخری نهایتسز اولورسه .

ازل سنسین ابدسنسین آلهی
چوسنسین پادشهلر پادشاهی
جهان حکمـکده‌در یوقدر وزیرك
محال اندرمحال اولمش نظیرك

— سنبلزاده وهبی —

« اوت‌اللهم ! بوکائنات وآنده مشهود اولان آثار حیـات — وحرکات وسکنـات ازلده رحمتریز صدور اولان فرمان قدرتبیان (کن فیکون) که جلوه نمای وجود وشهود اولدی .

— اکرم بك —

ازلده جلوهٔ فرمانك اولمش
وجودك مصدر عزتناهی

— وله —

شمدی ادبا :

شهریار آسمان مسندکیم اولمش تا ازل
سجده‌کاه تاجداران جهان خاك دری
— نفعی —

بیتنده اولدیغی کبی « ازلدن » مقامنده تا ازل دیمکی بکنمیورلر .

ازلی . ازله منسوب : آشنای ازلی

فیض ازلی مرد کلهداره‌می مخصوص

— شیخ غالب —

ازلیت . ازلیلك .

اختراع

نظیری کورولمه‌مش برشی وجوده کتیرمك .

دیکر تعریفه کوره برشیئی دیکر شیدن اولمیه‌رق احداث : بالونی اختراع ایدن مونقولفیه برادرلردر .

« .... وطوفانزدهٔ فنا اولان امم سالفه‌نك اختراع ایتمش اولدقلری بونجه صنایع غریبه وآثار عجیبه بتون بتون محو اولوب کتمشیکن ... »

— رشید پاشا —

جمعی اختراعات :

شعر وموسیقی بدایع اختراعات بشریه دندر .

مخترع . اختراع ایدیجی .

اختراع . حق آلهیده قوللانیلماز .

—

ایجاد

وجوده کتیرمك . وار ایتمك .

حق آلهی وانسانیده مستعملدر .

جناب حق کائناتی ایجاد ایلدی : کتابتده الك برنجی درجه ، درجهٔ ایجاددر .

حضرت احمد ومحمود ومحمد حامد

مظهر نور جمال آینهٔ حب ووداد

مندرج نسخهٔ ذاتنده کمالات وجود

مندمج طینت پاکنده خواص ایجـاد

— نابی —

ایجاد کرده . ایجاد ایدلمش .

موجد . ایجاد ایدیجی .

الله که موجد جهاندر
بیك درلو نقابدن عیاندر
— معلم ناجی —

—

ابداع

نمونه‌سز برشی ایجاد ایلمکدر .

جناب حق کائناتی ابداع ایلدی . § نظیری کورولمه‌مش شعر سویلمك معناسنه‌ده کلیر .

مبدع . ابداع ایدیجی . جناب مبدع بدایعخانهٔ کائنات .

« برمبدعسك که عدم خزانهٔ ابداعکدر »
— سنان پاشا —

ابداع . مادةً وزماناً مسبوق اولمیان شیئی ایجاد ایلمکدر . مقابلی تکویندر .

تکوین

ماده ایله مسبوق اولان شیئی ایجادایلمکدر .

تکوین مخلوقات : تکوین اشیا

زمان بر آن ممتددر كه كچمز بركچن آنى
تجليخانهٔ تكوينده تكرير يوقدر يوق
— هرسكلى عارف حكمت بك —

تكوينك مقابلى احداثدر .

احداث . زمان ايله مسبوق اولان شيئى ايجاد ايلمكدر .
— كليات ابو البقا —

احداث . موجود اولان بر شيئى صكره‌دن ايجاد ايلمكدر .

اكثريا مذموماتده مستعملدر : احداث غائله .

§

سقم ـ سقام

خسته‌لك . كيفسزلك . بدنه مختصدر . جمعى اسقام :
اسقام بدنيه . مفردى پك قوللانيلماز .

مرض

كذا . بدن ونفسده قوللانيلير . جمعى امراض .
امراض بدنيه : امراض جلديه .

§

تمييز

برشيئى ديكر شيدن آييرمق . سچمك . فرق ايتمك .
معنو ياتده قوللانيلير .

تمييز نيك وبد : تمييز خير وشر .

« .... بوفقره‌نك مشهور اولان عربيسنه كوره
بو مقامده عدم مناسبتى فرق وتمييز ايتمه‌مك . »

— عاكف پاشا —

« .... بوحسيات متخالفهٔ كثيره ميانده حسن
تمييز حقيقت ايچون بدمزده محك نه‌در ؟ »

— سعيد بك —

« ... آجينه‌جق حاللردندركه بكلرمزك بوفكرى
شرق وغربك آثار ادبيه‌سنى تتبع ومقايسه‌دن حصوله كلمش
برتمييز صحيحه‌مستند دكلدر . »

- معلم ناجى -

« ... وظيفهٔ اصليه‌سى تمييزحقيقت اولان افكاره ايسه
بويله آثارك مضرتدن باشقه نه فائده‌سى اوله بيلير ... »

ضیای عقل ایله تمییز حسن وقبح اولنور
که نور مهردر الوانی ایلین تشهیر
- شناسی -

اولمش طوتالم مدت آرامیده ممتد
عاقل نیجه تمییز ره خیرو شر ایلر
- نفعی -

آثار معاصرینه‌دن هم معروفلر اولدیلر مرقم
شایدکه اوله دیو تعدی تمییزینه ایتمدم تصدی
- خرابات -

محکمهٔ تمییز . محاکم حقوقیه وجزائیه‌دن صادر اولان حکملرك موافق قانون اولوب اولمدیغنی تمییزه مأمور محکمه .

تمییز دعوی: تمییزاً رؤیت دعوی : مقررات تمییزیه .

قوهٔ ممیزه . انسانده خیروشری، نفع وضرری تمییز ایدن قوت . بزم قانون جزا قوهٔ ممیزه حدی تعیین ایتمه‌مشدر .

ارباب تمییز : اهل تمییز :

تفریق

بر شیئی دیکر شیدن آییرمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر .

خطا وصوابك تفريقى : صالحك طالحدن تفريقى : شعرانك متشاعريندن تفريقى : سلاملغك حرم دائره‌سندن تفريقى :

قوۀ متخيله واسطه‌سيله خيالده اولان صور محسوسه‌يى بربريله تركيب وياخود بربرندن تفريق ايتمسى وبرطاقم معانئ جزئيه تصور ايلمسى حسبيله عالم منامده برطاقم قاريشيق شيلر كوريلور ... »

ـ جودت پاشا ـ

صوفى كورينورمى نكته دانلر
تفريق اولنورمى صكره آنلر
عاشـق كرمك مصـاحبندن

ـ معلم ناجى ـ

§

تكثير

چوغالتمق . چوغالدلمق . ماديانده قوللانيلير . واردات دولتك تكثيرى : تكثير اموال : تكثير نقود : افراد عسكريه‌نك تكثرى .

جمعى تكثيرات .

« . . . تكثير نسخ وسيله‌سيله توفير منافع قصدينه مبنى طبع وتمثيلى خصوصنه امر واقدام وايسرايامده همت مالا كلام ايله رسيدهٔ حد انجام اولوب . . . »

— عاصم افندى —

ارباب قلم تربيت آموز اممدر
آداب امم ماحصل فيض قلمدر
افراد يى تكثير ايده الله اوكروهك
كيم ذاتلرى جامع انواع هممدر

- عونى بك -

تكثير كلمه‌سنى معنوياته ده تعميم ايله فضل وكمالكى تكثيره چاليش ياخود درد وآلامى تكثير ايتدى ديمك طوغرى دكلدر .

اكثار

چوغالتمق . اكثرياسوزده قوللانيلير . اكثاركلام: اكثار سخن مخاطبه درد سرويرر .

تزیید

آرتیرمق . آرتیرلمق . زیاده‌لشدیرمك . زیاده‌لشدیرلمك .

مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . تزیید نقود : تزیید واردات : تزیید مسرت : تزیید خلجان : تزیید مشقت .
جمعی تزییدات :

دردالیم افتراق روحمی دوچار جحیم عذاب وریاب سینه‌م
پرده پرده تزیید نالهٔ شکوا واضطراب ایلمکده‌در :

آلامی تزیید قیلار نوری نهارك
احزانی تعریف نه‌ممکن شب تارك

— معلم ناجی —

توفیر مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . توفیر منافع : توفیر معالی : توفیر اموال . مادیاتده تکثیر ایله مترادفدر . تقلیل ، تکثیرك ، تنقیص تزییدك ضدیدر .

§

ضدين

وجودده اجتماع ایتمیوب ارتفاع ایدرلر.
سواد وبیاض کبی. (الضدان لایجتمعان)

نقیضین

اجتماع وارتفاع ایتمزلر.
حیات وموت کبی

§

عجله

وقتندن اول برایش ایشلمکدر. (العجلة من الشیطان)

ای اجل چیقدیمی جانك نه ایدرسین عجله
کیت رقیبك اوینه برکیجه آنده کیجه له

— لا —

عجول. عجله جی. مرد عجول.

مسارعت

خیر وشرده مستعملدر.

... حسب العبوديه ایفای وجیبهٔ تبریك وتهنئه‌یه مسارعت قلندی .

ایتدکده قصیده سر آغاز
تا آخره‌دك اولور یك آواز
طبعنده اولور خلاف عاده
کتدکجه مسارعت زیاده

— خرابات —

§

رفع

یوقاری قالدیرمق . قالدیرلمق . مادیات ومعنویاتده مستعملدر . حضرت مسیح علیه السلامك رفعی :

بر قاچ متشاعر کوکه رفع ایتسه ده نامك
بیل حدیکی اول شان حقیقی ایله خرسند

— معلم ناجی —

« ... امابوسقاطه چین اقلام اکابریعنی ویسی پریشا-نمأثرك دیدنهٔ سلوکی التقاط نقاوهٔ نقول اولمغین اختیار

اشهر اقوال ایله اکتفا ایتمشدر . بناءعلیه طریقهٔ صحتدن بووجهله رفع رایت روایت اولنورکه .... »

— سیرویسی —

رافع . رفع ایدیجی . جناب رافع الدرجات .

مرفوع . رفع اولنمش .

رفع . اورتادن قالدیرمق . رفع شماتت .

بومعنایه کوره برشیئك وقوعندن صوکره استعمال اولنور .

« ... عمدهٔ افکار صائبه‌لری قطع بنیان کفر وعناد وزبدهٔ اذکار صادقه‌لری رفع شوائب شر وفساد ایلمکدر »

— مقدمهٔ قاموس —

کیفی برمرتبه جنبش ده استغنا کیم
مثلا ایتمك ایچون رفع غموم وآلام
ایچه برجرعه سنی برهمن صد ساله
براولور سنك مزارایله یاننده اصنام

— نفعی —

دفع

صاوومق . باشدن آشیرمق . برشیئك وقوعندن اول مستعملدر . دفع صائل : دفع مفاسد جلب منافعدن اولادر .

دفع یأجوج غمه اشیکیدر سدسدید.

قوهٔ دافعه . برشیئی کندیسندن تبعیده ساعی اولان قوتدر .

§

تفرق

آیرلمق . اجسامده قوللانیلیر .

موحدین ایله برلکده‌در کوکلرمز
تفرق ایتسه‌ده اجزاسی خاکدانمزك

— معلم ناجی —

اسم فاعلی اولان متفرق کلمه‌سی چوق قوللانیلیر. اجزای متفرقه : اوراق متفرقه : عساکر متفرقه

افتراق کلمه‌سی ده لسانمزده بومقامده قوللانیلیر .

« . . . کاه طاغیلوب ، کاه طوپ اولان بلوطلر

بعضاً کویا روی ماهتاب عالمتابه نقاب اولمق ایچون حریر بیاضدن معمول غایت اینجه بر یاشمق هیئتنه تحول ایدوب بعضاً ده یاسطح ماده‌کی کوپوکلر کبی هر جزؤی دیکرندن افتراق ایلر ویاخود صحن سماده تماشاسی نظره غایتله خوش کلیر پنبهٔ منقوش صورتنده کورینور ... »

— اکرم بك —

افتراق. آیریلق معناسنه‌ده کلیر. نارتحملسوز افتراق : آلام افتراق .

§

انفعال

تأثردن متولد حال وکیفیت . کوجنمه .

اظهار انفعال : انفعال معصومانه .

جمعی انفعالات .

سامعینك حسیاتنی تهییج ایچون خطیب اولان ذاتده انفعالات نفسانیه‌نك وجودی شرطدر .

« .. جبهه‌سنده‌کی طونوقلق منجمد اولمش برقدرت نطقیه‌نك ترجمان انفعالیدر .. »

— اکرم بك —

پیچش کیسو دکل بو عارضنده موکوروب
رشکدن مرآته دوشمش انفعالك صورتی
— نورس —

سرمست اودرکه اولسه دخی چاك چاك غم
ذاتنده حس اولنمیه آثار انفعال
— عونی بك —

—

انکسار

قیرلمق . انکسار شیشه : انکسار سبو : انکسار آیینه .
برضعیفه تقویت بخش اولسه رحم وشفقتی
کلمیه سنك فلاخنله زجاجه انکسار
— نظیم —

مجاز صورتیله ده قوللانیلیر .
انکسار قلب : انکسار درون : انکسار خاطر .
خون جکرله طولمش جام زر اولمدنسه
بی انکسار خاطر اشکسته ساغر اولسون
— نائلی قدیم —

منکسر البال . قلبی قیرلمش . فارسیسی شکسته بال .
شکسته خاطر .

انکسار . بددعا . والدینك انکسارینی آلان چوجق فلاح بولماز .

انکسار ضیا — حزمهٔ ضیائیه بر جسم شفافدن مرور ایدرسه اول جسمك کثافتیله متناسب بر زاویه‌ده انکسار ایدر . اشته بوکا انکسار ضیا دینور .

—

اغبرار

توزلانمق . توز رنکلی اولمق . اغبرار اوراق ازهار : اغبرار برك چمن ، مجازاً کوجنمه قیرلمه . معنالرینه‌ده کلور .

اغبرار قلب : اغبرار خاطر : خاطره توز قونمق یعنی کوجنمك .

یرده قالمش جوهرم یوق اغبرارمدن خبیر

—

اغبرار خاطر اکسیر مسرتدر بکا

— فضولی —

(... وقوع سفرتهالکی عنان ربای توسن تمالکی

اولوب خلافنده اولانلره صورتنمای اغبرار وبلکه ناخن عتابله چهره‌خراش آزار اولدیغندن ...)

عاصم افندی ـ تاریخندن

(پرده‌دار اغبرار) ترکیبنه بدل (پرده‌دار انکسار) دینه‌مز .

§

اغراء

ترغیب . تحریص . بوکلمه لسانمزده هم حسنات هم سیئاته تشویقده قوللانیلیر .

« ... تسهیل اسباب معدات وتنسیق ادوات مهمات خصوصنی ارائه‌وانبا ومن صمم العزیمه ساعد التوفیق وعاضده التلفیق مساعده‌سنی ایما ایدرك تشویق واغرا ایلملریله هادیٔ السبل درکاهنه توکل وسلطان الرسل روحانیتنه توسل برله ... »

مقدمهٔ ترجمهٔ قاموس ـ عاصم افندی

برکیمسه‌یی دیگری علیهنه اغرا ایلمك .

سیئاتده «تحریك واغرا» دیه قوللانیلیور ایسه‌ده تحریك ذاتاً فساده اغرا دیمك اولدیغندن ایکیسنی برلشدیرمه‌ملیدر .

--

تحذیر

حذر ایتدیرمك . صاقندیرمق . برامر مکروهدن اجتناب ایچون مخاطبه تنبیهده قوللانیلیر .

برده نه عجب که خلقی اول پیر
سرقتدن ایدوب همارە تحذیر

§

اولی

مرجح . دها ایی . مقابلهٔ جوازده مستعملدر .

اوته‌کی ده قاعده‌یه موافق ایسه‌ده بریکنی یازمق اولیدر .

—

صواب

طوغری . یاكلش دكل . رأی صواب : فكر صواب : طریق صواب :مقابلهٔ خطاده قوللانیلیر.

اول كه شمع روشن پرتاب نور رأیـدر
خانمـانسوز خطا ومجلس أفروز صواب
- نفعی -

« . . . بوجهتله هركلمه‌سنده خطا ایتمش اولسه‌م دخی خطای مجتهد كبی صواب اولمسه‌ده ثواب اولور اعتقادنده‌یم »

— ابوالضیا —

§

سكوت

صوصمه . التزام سكوت .

آرایش الفـاظی ظرافت صـانمه
عالمده سكوت وش تظرف یوقدر
- نابی -

جدلكارانه خاموشی قدر رنكين جواب اولماز
سكوتن مرد دانا خصمنی الزام ایچون صاقلار
- راشد -

« . . . خاطرلری بر سربسته‌یه عقده كشا اولمق ایستر اما دست شرم وحیا ینه كره‌بند سكوت اولور . . »
- سیرویسی -

« . . . سائر اختلافات دغدغه زای روات طی‌اللسان سكوت قلنمشدر . . »
- وله -

فارسیسی خاموشی وتخفيف ايله خامشی در .

صمت ايله بینلرنده فرق واردر . سكوت مقتدر اولديغك حالده ترك تكلم ايتمكدر .

صمت

صوصمه . بونده تكلمه قدرت معتبر دكلدر . لكن لسانمزده صمت ايله سكوت بینی فرق اولنمیور .

یاسویله سوزی کهر نثار ایت
یاصمت وسکوتی اختیار ایت
بو صورتده ده ایکیدن بری حشودر .

§

عیش

یشامه . زندکانی . حیوانه مخصوصدر .

عیش آدمی : عیش حیوانی کبی . عیش آلهی دینمز .

عیش — یوب ایچوب ذوق وصفا ایتمك عیش وطرب : عیش ونوش : عیش جوانی .

عیش ونوش ایله بوکون آگمه غم فردایی
سکا اصمارلادیلرمی بو یلان دنیایی
— لا —

زمان عیش وشادیدر دم اقبال دوراندر
فلك هپ ایتدیکی اوضاعه شمدی پك پشیماندر
— ریاضی —

عينك كسريله استعمالى غلطدر .

حيات

حيات . ديريلك . اللهده ، ملائكه‌ده ، حيوانده ، مستعملدر .

مدت حيات : ايام حيات : زمان حيات : دورهٔ حيات :
حيات سفيلانه : گنجلك عالمى موسم ربيع حياتدر :
مدت حيات بشر پك محدوددر . فنون حاضره ايجابجه حيات ، نباتاته‌ده شاملدر . حيات نباتيه . حياتبخشا ــ حياتبخش ، حيات باغشلاييجى ويريجى . حيات افزا ــ حيات آرتيريجى . نسيم حيات افزا . حيات آور ــ حيات گتيريجى .

« . . . مدت حياتك قصر ومدنده اهميت يوقدر . مسئله عالم بقاده اوغرانيله‌جق طور وحالتدر . . »
ــ سعدالله پاشا ــ

قيمت وقدر حيـات پدرى بيلمينه
بيلديرر صكره زمانه نه ايمش قيمت اب
ــ مخلص پاشا ــ

حيات جاودان : حيات سرمدی ــ دائمی حيات

ويرمين جانڭ سكا بولماز حيات جاودان
زندهٔ جاويد آكا ديرلركه قرباندر سكا
— فضولی —

تماشای جمالك مايهٔ آرام جانمدر
ره عشقكده جان ويرمك حيات جاودانمدر

« .... تأثر قلبنی تعديل ايده‌جك تسلی بوله‌مامسندن ونائل حيات سرمدی اولمامسندن كنديسنی بی بخت وستمديدهٔ طالع سخت عدو شمار ايتمسيله ... »
تماق ترجمه‌سی ـ كامل پاشا

آب حيات . آب بقا . آب حيوان . آب خضر . چشمهٔ موهومك ايچن آدمه حيات ابديه ويرن صويی .

خضر وش آب حيات لبكه آه نی
نيچون ايرديرمدك ای جان سون اولسونمی سنی
ـ ذاتی ـ

لعل جانبخشی اولنجه کویا
ایمز نیردی لبـنه آب بقـا
— حلیهٔ خاقانی —

آب حیوان اولسه‌می سنسز کوکل میل ایلمز
یارسز عاشـق حیـات جاودانی نیلسـون
— ذاتی —

اولمیـان مایهٔ فیض ازلیـدن سـیراب
آب‌حضری ینه‌حضراولسه‌ده رهبر بوله‌ماز
— راغب پاشا —

قلت

امور نسبیه‌دندر ، برشـیئك قلیل اولمسی چوغنه نسبت ایدلمکله اولور .

مثلا : یوزه نسبتله آلتمش قلیلدر اما اوتوزه نسبتله دکلدر .

§

ندرت

حد ذاتنده وجودی آز اولمقدر .

« ... کمالات فکریه‌یی واوقوتله ترقیـات عالمی

بودرجه‌یه کتیرن خاصه اصحاب قلمك فوق‌العاده اولمسیله برابر ندرتی دکل، فوق‌العاده اولمامسیله برابر کثرتیدر..»

§

اطناب

برفائده‌ایچون اصل مرام اوزرینه لفظ زائدقیلمقدر.

—

تطویل

برفائده ملحوظ اولمیه‌رق لفظ زائد قیلمقدر .

§

تحریر

یازمق . بالکتابه بیان معنی . برمقاله‌نك تحریری : برفقره‌نك تحریری : تحریر نفوس : تحریراً — یازمق صورتیله. تحریراً افادهٔ مرام . تحریری. تحریره منسوب. امتحان تحریری . تحریرات ــ رسمی وغیر رسمی یازیلان مکتوب . تحریرات علیه . تحریرات رسمیه : تحریرات والالری پیرایه بخش انامل تکریم ومآل محاسن اشتمالی موجب فخر عظیم اولمشدر .

« ایدەیم طاق ثریایه نعوتك تحریر »

—

خامەدن خون سیاه آقدی دم تحریرده

— عونی بك —

§

تقریر

یرلشدیرمك. ثابت قیلمق. درسك ذهنده تقریری.

تقریر — افاده. بالعباره بیان معنی.

حسن تقریر: تقریردلپذیر: تقریر بلیغانه: تقریری.

تقریره منسوب. امتحان تقریری. جمعی تقریرات.

برزباندر شرح غم تقریرینـه هر برك كل

ایلمز بیهوده كل كوردكده افغان عندلیب

— فضولی —

باشلادقجه بن سوزه باشلار هجومه واردات

اویله كیم طـاقت كتیرمز آنی تقریره زبان

— نفعی —

« ... ادبیاتمزه شرق وغربك برقاچ اجنبی لساندن

مستعار اولان شیوەلری غلبه ایدەرك اطراد افادەیه خلل

ویرمش وادوات وتعبیرات وافاداتی تقریردن بتون بتون آیرلمش اولان اسلوب تحریر ایسه بیاغی برباشقه لسان حکمنه کیرمشدر . . »

تقریر — برماده حقنده قلمه النان مقالهٔ رسمیه . جمعی تقاریر. افاده معناسنه اولان تقریرایله ایضاح بیننده فرق واردر .

ایضاح ، مطلوبی سامعك فهمی ؛ تقریر مطلوبك ذهنده تمکنی اعتباریله‌در .

§

بیوت

او ، مسکن ، اوطه معناسنه اولان بیتك جمعیدر . بیت عالی : بیت جدید : بیت عنکبوت . اوروجك شبکه‌سی .

کلیشم دلکشا دکلمی ؟ نصل
آچل‌ای شاعرانه بیتم آچیل

— معلم ناجی —

§

ابيات

مصراعیدن مرکب نظم معناسنه اولان بیتك جمعیدر . شاعرانه بر بیت : بیوت ایله ابیاتی فرق ایتمین متشاعرین .

بوقصر دلپذیرده ناجئ نکته‌دان
اولدیسه چوقمی سالك اثری پیامبرك
اولمقده‌در عرائس معنایه حجله‌گاه
هر بیتی بردوکون‌اویدر اول سخنورك

— علی روحی بك —

«... بوکا مماثل هفواتیله برابر قوت طبیعت وسلاست منظوماتی انکاراولنماز ایسه‌ده یاپدیغی ابیات ایله یبقدیغی بیوتك وزنی میزان اخرتده معلوم اولور...»

تبصره — عاکف پاشا

بو بیتك برطاقم انواعی واردر . مصراعین هم قافیه اولمازسه « بیت خصی » دیرلر .

بیگانه‌لر عنایتنه دوشدی احتیاج
برلطفی اولمدی اوقدر آشنالرك

— لا —

قابليتدر حصول مطلبك سرمايەسى
الدە استعداد اولنجەكار كندين كوسترر
— چلبى زادە عاصم —

بيتك آلت واوسـت طرفندە باشـقە بيت اولمازسە (مفرد) ديرلر . بونى تركيب ايدن مصراعلر ياهم قافيە اولور . يا اولماز .

يارە اشراب شراب ايتمكە اقدام ايتـدم
اودە مستاولدى فقط بن دخى الدن كتدم
— معلم ناجى —

برغزلك ايلك بيتنە «مطلع» صوڭ بيتنە «مقطع» حاوى اولديغى ابياتدن اك كوزل بربيتنەدە بيت الغزل ، شهبيت ديرلر .

§

كسمك

برشيئك برقسمنى آلت قاطعە واسطەسيلە آييرمق .
آغاج كسمك : قلم كسمك : قاوون كسمك .
كسمك كلمەسى مجازاً باشقە معنالردەدە قوللانيلير .
بعضيلرى بروجە آتيدر :

امید کسمك . قطع امید ایتمك .
بن اوایشك حصولندن امیدمی کسدم .
آردینی کسمك . ترك ایتمك .
النی کسمك . هم منع هم امتناع ایتمك .
چیوی ، بوز کسمك . صغوقدن تیرتیرتتره‌مك .
آغستوسده صویه کیرسه‌م بالطه کسمز بوز اولور .
اوکنی کسمك . حائل اولمق . طوردورمق .
باش کسمك . سرفروایتمك. درویشلرك مرشدلرینه باش کسمسی .
حدود کسمك . تعیین حدود .
حساب کسمك . قطع معامله .
آیاغنی کسمك . اوغرامامق . دفع ایتمك .
سوز کسمك . مقاوله . قرار
سوزی کسمك . ختم کلام .
سسی کسمك . اختیار سکوت .
عقل کسمك . تخمین وقبول عقل . بونك حصولنی هیچده عقلم کسمز .

قیصه کسمك . اختصار کلام .

کوز کسمك . متجاسر اولمق .

کسوب آتمق . قرار قطعی ویرمك .

کسدیرمك . تخمین ایتمك .

کوزه کسدیرمك . جرأت ایتمك .

جزا کسمك . تعیین مجازات .

کسیلمك . کسل کلمك .

کسیلمك . قییلمق . توتون کسلمك .

کسیلمك . توکنمك . دکرمنك صویی کسلمك .

درس کسیلمك . تعطیل .

آتش کسیلمك آتشه تحول ایتمك : فرط حدتدن آتش کسیلدی .

طاش کسیلمك . تحجر ایتمك .

طاقت کسیلمك . یورلمق .

نفسی کسیلمك . زیاده یورغونلق .

یمکدن کسیلمك . انقطاع اشتها .

§

قیرمق

کسر ایتمك . آغاجك دالنی قیرمق . قلمی قیرمق .
مجازاً باشقه معنالردهده مستعملدر .

کوکل قیرمق . کسرقلب . اهل دل قدح قیرسهده
کوکل قیرمز .

کوکنی قیرمق . استیصال ایتمك . کلیاً محو ایتمك .

تل قیرمق . خطا ایتمك .

باقمه تل قیرمسنه میر خط آور! سیمونك
نا تراشیده اولور چاره نه بربر دیدیکك

— معلم ناجی —

قیرغینلق . فتور .

قیر . (امر حاضر)

قیر . مسیره : چمنزار . قیرعالمی .

قیرلمق . پارهلانمق . طاغیلمق .

آیاغك صاقنهرق باصمه آمان سلطانم
دوکیلن می قیریلان شیشهٔ رندان اولسون

— ندیم —

صغوق قیرلمق . تناقص برودت .

روزكار قيرلمق . سكونت هوا .
كولمكدن قيرلمق . سوركلى قهقهه .
قول قناد قيرلمق . زبون اولمق .
قيرلمق . تلف اولمق .
قيرلمق . منكسر اولمق .
قيرديرمق . هلاكنه سبب اولمق . عسكرى قيرديرمق .
قيرديرمق . اسقونطو ايتديرمك . سندى قيرديرمق .

§

قوپارمق

برشيئك برپارچه‌سنى چكوب آييرمق . فدانك دالنى
قوپارمق : چيچك قوپارمق . مجاز صورتيله‌ده قوللانيلير .
اذن قوپارمق : رخصت آلمق .
يورك قوپارمق : يرينه كوره تخويف ، ايلام معناسنه‌در .
زنجيرى قوپارمق : جنونى آتيرمق . زنجير قوپاران .
قيامت قوپارمق : اطرافه ولوله صالمق .
فرياد قوپارمق . شدتله فريادة باشلامق .
لازم اولان قوپمق فعلى مجازاً ظهور . حلول ، هبوب ،

خوف وتألم معنالرنده قوللانيلير . بورا قوپمق : قيامت قوپمق : روزكار قوپمق : يورك قوپمق . نائلئ قديمك :

كويكده ناله كيم دل‌مشتاقدن قوپار
برنغمه در حجازده عشاقدن قوپار

بيتنده‌كى (قوپار) ظهور ايدر ، ميدانه كليرديمكدر .

§

بدن

جثه اعتباريله‌در . بوكلمه صورت شـاعرانه‌ده چوق قوللانيلير .

كلبدن : سيمين بدن . بواستعماله كوره (تن) ايله مشتركدر . سمن‌تن : كلتن : آهن‌تن .

كل سر قبرمده طور برلحظه اى سيمين بدن
نوردن برسروى ديكمشلرخيال ايتسون كورن

— عونى بك —

« . . . روح انسـانى دخى بدنك ايچنده ويا اوبر اوجنده وياخود طشنده وبرطرفنده اولمديغى حالده بدنده متصرف ومدبردر . . . »

— جودت پاشا —

جسد

لون اعتباریله‌در .

« . . . اشته بو وجهله کوندن کونه جسد فرسوده وصحت مختل اولور وحتی امیدشفا وعافیتله استعمال اولنان معالجات ایراث ضعف وفتور ایدر . . . »

سرعت عمر — منیف پاشا

بو مثالده « جسد » یرینه « بدن » کلمه‌سی قوللانیلمش اولسیدی بوقدر فصیح ومعنیدار دوشمزدی .

« جسد صورت شاعرانه‌ده استعمال اولنماز . مثلا لطیف بر وجوده (جسم لطیف) مقامنده (جسد لطیف) دینلسه کولنج اولور . »

— لغت ناجی —

§

صوت

سس . آواز . صوت جرس : صوت جلجل : صوت بلبل : صوت حزین : صوت محرق .

حسن صوتکدنمی بیلمم صیت حسنکدنمیدر
زاهد مسجد نشین قیلدك خراباتیلری
— معلم ناجی —

صدا

صوتك عکسندن حاصل اولان ایکنجی صوت . صدای آفاق : صدای کوهسار .

باقی قالان بوقبه‌ده برخوش صدا ایمش
— باقی —

لکن بو کلمه لسانمزده مطلقا صوت معناسنه‌ده‌قوللانیلمقده‌در .

صدای عندلیب : صدای حزین : صدای محرق : صدای مؤثر .

بزم عشق ایچره فضولی نیجه آه ایله‌میم
نه تمتع بولنور بنده صدادن غیری
— فضولی —

—

مقیم حجرۂ شوقم فضای قربکده
همیشه سمع امیدمده اشتیاق صدا
— وله —

(صدا) کلمه‌سی اساساً صوت منعکس معناسنه موضوع اولدیغی ولسانمزده بالایه درج اولنان شواهددن‌ده آکلا- شیله‌جغی اوزره ایکی صورتله یعنی هم مطلقا صوت ، هم صوت منعکس معناسنه قوللانیلدیغی جهتله عکس صوت مقامنده عکس صدا دینمه‌مك ایجاب ایدر .

صوت ، صدا ، زمزمه ، نغمه — نغمات ، لحن — الحان ، صفیر ، ترنم — ترنمات ، فریاد، ناله ، ترانه ، سرود ، آواز ، نوا کلمه‌لری بعضاً یکدیکرلری مقامنده استعمال اولنورلر .

صوت عندلیب ، صدای عندلیب، زمزمهٔ عندلیب نغمه — نغمات عندلیب ، لحن — الحان عندلیب ، صفیر عندلیب ، ترنم — ترنمات عندلیب، فریادعندلیب نالهٔ عندلیب ، ترانهٔعندلیب ، سرود عندلیب ، آواز عندلیب ، نوای عندلیب کبی .

زمزمه — نغمهٔ متموّج . زمزمهٔ دلکش: زمزمه ساز : زمزمه‌پرداز: زمزمهٔ طیور : زمزمهٔ عاشقانه : زمزمهٔ تهلیل .

نایك كه چیقار زمزمه سوراخلرندن
بلبللر اوتر صانكه كلك شاخلرندن

— نائلئ قدیم —

نغمه — ایرلامق . ازكی ایله اوقومق . نغمه‌ئنی: نغمهٔ دلكش : نغمه ساز : نغمه‌سنج : نغمه پرداز : نغمهٔ روحپرور : نغمات لطیفه : نغمات محرقه .

نغمه آموز بلبلان بهار

لحن — صوت مؤثر . لحن لطیف . بونك جمعی اولان «الحان» كلمه‌سی چوق قوللانیلیر . الحان كمان : الحان طیور : الحان‌نی .

صفیر — اینجه‌وكوزل‌سس . صفیر مرغان : صفیر بلبل : صفیر جانپرور .

صریر آب روان وصفیر مرغ چمن
نكات تهنهٔ مقدم ایتدیلر انشا

— فضولی —

ترنم — كوزل برصورتده‌اجرای آهنك . ترنم‌ساز: ترنم سنج : آغاز ترنم ایتمك = ترنمه باشلامق .

اولوب ترنم بلبل عزائم تسخیر
چمن پریلرینه لازم اولدی عرض لقا
— فضولی —

« ... لاجرم عندلیب شیدا کبی سرمست اولدم واول کللره قارشی ترنم ایتمکه استعداد فطرتدن رخصت بولدم... »
— وله —

فریاد — استمداد ایچون چیقاریلان صوت بلند: فریاد حزین : فریاد عاشقانه : فریاد هزار .
یاره تأثیر ایتمدی فریادلرله دادلر
داد وفریاد ایتسه لایق دادلر فریادلر
— عونی —

جان بلبلنك بودر صفیری
فریاد ! بو آبکون قفسدن
— لا —

ترانه — صوت . نغمه . ترانهٔ دلکش : ترانهٔ حمامه : ترانه ساز : ترانه پرداز : ترانه‌سنج : ترانهٔ ظفر : ترانهٔ مرغان : ترانهٔ حزین .
بیلمم نه‌سببله واردی دائم
کوشمده شوهاتفی ترانه
....

ترانهٔ لب هرجویبار فاعتبروا
زبان بلبلك اورادی یااولوالابصار

— جودت پاشا —

سرود — طرب ، نغمه . سرود بلبل : سرود سرورافزا : سرود ممدود : اوسرود ممدود آفاق عکس انداز اولیوردی .

صدای مرغ براقدی بزرك وكوچك شوق
سرود نایله عشاقه حاصل اولدی نوا

— فضولی —

ناله — ایکلتی . انین . نالهٔ نی : نالهٔ بلبل : نالهٔ بی اختیار : نالهٔ تأثر : ناله ساز : ناله پرداز .

یاقمه هزارك ای کل تر ناله‌دن صقین
کوزیاشین آلمه آتش سیاله‌دن صقین

— نائلئ قدیم —

نوا — نغمه ، آهنك . نوای نی : نوای عندلیب : نوای دلسوز : نوای بارد .

آواز — يوكسك سس . صداى بلند . آوازنى : آواز رعدكبى. آواز برق اولماز .

سوزنى آواز هى‌هى چرخى رقصان ايلسون

—

آهنك — ساز وسوزه باشلامه‌دن اول خواننده وسازنده‌لرك دمساز اولدقلرى تقسيم وپيشرو. آهنك رقص آور : آهنك لطيف : آهنك دلپذير .

صيغميور جسمه‌جان صفاسندن

بونه آهنك روحپرور در

— معلم ناجى —

آهنك — قصدواراده‌وعزيمت معناسنه‌ده‌قوللانيلير .

—

نه‌خوشدر الده كلكون جام ، باشده عشق سوداسى

كوكلده وصل ذوقى ، جانده جانانلر تمناسى

كوكل برقاج زمان اندوه هجرانيله زار ايتمك

ينه آهنكله آهنك بزم وصل يار ايتمك

— فضولى —

فضولی ایلدی آهنك عیش خانهٔ روم
اسیر محنت بغـداد کوردیکك کوکلم

— وله —

آهنك — طرز وروش . آهنك افاده : آهنك بلیغانه : آهنك حزین .

آهنك — صدانك اصول اوزره جریانی . آهنك آب روان: آهنك جویبار : کنار کلشندن کچن برجوی آهسته روانك آهنك روح افزاسی .

آهنك — ذوق وجنبش

لبریزدر اشکوهی ایله جملهٔ اکوان
آهنك ایدملم ، ایلیه‌لم لطفنی اعلان

— شناسی —

—

(صدای کهساره) بدل (نغمهٔ کهسار) دیمك اوله‌ماز. هله الحان هیچ اویه‌ماز . صفیر ، ترنم ، سرود ، فریاد ، ناله ، نوا کذا .

فقط زمزمه — صوت منعکس معناسنه‌ده کلدیکندن

زمزمهٔ جویبار ، زمزمهٔ آب روان ، زمزمهٔ کوهسار دینیلیر .

لسانمز باشلی باشـنه برلسـان اولمق اعتبـاریله تحت تصرفمزده بولنان ویکنظرده مترادف کبی کورینـان بوکلمه‌لرك موقع استعمالنی انسـانده ذوق دنیلن خاصـهٔ معنویه وایجـاب حال تعیین ایدر .

§

اختلاف

بربرینه اویمامق . اویوشمامق . مقصود برطریق وصول متفاوت اولورایسه قوللانیلور : اختلاف مجتهدین اختلاف آرا . جمعی اختلافات .

—

خلاف

ایکی کیمسه بیننده ایکیدن بری دیکرینه مخالف اولمقدر بری مشرق ، دیکری مغربه کیدن ایکی آدم کبی . خلافکیر : مخالفت ایدن . خلافکیرانه : خلافکیرجه‌سنه .

خلاف : یالان ؛ خلاف سویلیور :

§

تمنی

اومق ، دیله‌مك . وقوعی ممکن وغیر ممکن اولان شیلرده استعمال اولنور .

ترجی

وقوعی ممکن اولان شیئه مخصوصدر .

§

اظهار

آشکار ایتمك . میدانه چیقارمق . کوسترمك . معنویاتده قوللانیلیر . اظهار شوق : اظهار سرور : اظهار غم : اظهار عشق : اظهار شجاعت : اظهار صداقت : اظهار محویت : اظهار هنر .

اظهار مافی الضمیر ، اظهارمافی البال ، اظهـار مافی السویدا — کوکلده کنی میدانه چیقارمق اظهارك ضدی کتماندر .

«... اول مجمعك سحاب امتزاجندن نِهال طبیعتم
نم چکوب اظهار استعداد نظم ایتدی ...»

— فضولی —

مآل حکمتك اظهار قدرت قیلمغه ایتمش
غبار تیره‌دن آیینۀ گیتی نما پیدا

— وله —

ناگهان ایلدی دوشیزۀ خوش لهجۀ صلح
ماورای حرم غیبدن اظهار خِرام

— نابی —

(اظهار سند) (اظهار حجت) (اظهار شهادتنامه)
دینه‌مز .

ابراز

میدانه چیقارمق . گوسترمك . مادیات ومعنویاتده
قوللانیلیر .

ابرازسند: ابرازحجت: ابرازشهادتنامه: پولیچه‌ابرازی:
ابرازصداقت : ابرازحمیت : ابرازانسانیت : ابرازمعرفت :
ابرازتوجه : ابرازنزاکت .

«.... آثار اسلاف واخلافك كشیدهٔ زرین تار اشتهار اولان غرر تابندهسنی انتخاب وافراز وشو کنجینهٔ لامعةالانواری املا ایله برنسخهٔ بی انباز پیدا وابراز ایلدی ...»

— سامی پاشا —

برکلشنی ایتسه وصفه آغاز
اشکالنی اول ایلر ابراز

— خرابات —

«... بودیارده بالای ناز وخرامنه موافق وآهنك عجمه لایق شیوهلرینی کرککی ابرازدن ناز ایتدیکی اجلدن ...»

— سنبل زادهوهبی —

ایدهیم صحبت ماهیت طبعم ابراز
عذرخواهانه حضورکده اولورسهم مأذون

— منیف —

یاره ایستردم نهانی رازم ابراز ایلمك
دردوغمدن چیقدی جانم چیقمدی رازنهان

— لا —

§

استنكاف

تكبراً برشيدن يوز چويرمك . چكنمك .

حسب الحميه اويله بر تكليفى قبولدن استنكاف ايلدى .

—

امتناع

كيرى طورمق . چكنمك .

« . . . اما چه فائده كنار وحشت مدارينه قدر وارلمق متحتم اولديغندن برقاچ قدم دها ايلرو كيدلمكدن امتناع اولنه‌ماز . . . »

— منيف پاشا —

امتناع ـ امكانسزلق . اجتماع ضدينك امتناعى .

ممتنع . ممتنع الحصول : حصولى غير ممكن . جمعى ممتنعات .

—

اباء

شدت امتناع واعراض . هر ابا امتناعدر ، فقط هر - امتناع ابا دكلدر . ايبا بوندن غلطدر .

§

هر بابك - هر علمه دانش . هر كاره آشنا اولمه آره -

اصطبار ـ صبر

إصطبار مقام مجاهده، صبر مقام مشاهده‌در . عرفادن بریسی صبرك اشدی اصطباردرکه اوده سراً، قلباً، نفساً موارد بلا تحتنده؛ صبرایسه مجرد نفساً موارد بلا تحتنده سکون دیمکدر دیمشدر .

«. . . آرتق روحمده تجلّدی اختیار، کوکلمده مصیبته اصطبار اقتدارِی قالمدی . . .

— آطنه‌لی ضیابك —

§

تبذیر ـ اسراف

تبذیر موقع حقده تجاوزکه اوده مواقع حقوقده، اسراف مقدارده تجاوزکه اوده مقادیر حقوقده جهلدن عبارتدر .

§

کسب ـ اکتساب

کسب فی‌الاصل نفسك وغیری ایچون اخذده ، اکتساب مجرد نفسك ایچون اخذده مستعملدر . بونلرك ایکیسی‌ده مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر .

کسب ثروت : کسب تجارت .

کسب کلمه‌سی لسانمزده اکتساب مقامنده‌ده استعمال اولنور .

کسب هنر : کسب کمال : کسب شرف : کسب شهرت : کسب سرور : اکتساب شرف : اکتساب فیض ورفعت : اکتساب معالی : اکتساب ثروت : اکتساب منال .

سرشار غمم فهم مآل ایلدیکمدن
خوندر جکرم کسب کمال ایلدیکمدن

— رامی پاشا —

مقدار مشاقه کوره در کسب معالی
ترك ایتملیدر خوابی هوادار تعالی

(اشتهار ، اقتدار ، افتخار کبی) کلمه‌لر ذاتاً کسب معناسنی تضمن ایتدیکندن (کسب اشتهار ، کسب اقتدار ، کسب افتخار) دیمه‌ملیدر .

عجز ایله نقصان ایله برذرهٔ ناچیز ایکن
کل کبی وصف کمالاتکده بولدم اشتهار

— نظیم —

آلمق، قزانمق معناسنه کلن احراز کلمه‌سی لسانمزده اکثریا معنویاتده قوللانیلیر . احراز شان وشرف : احراز درجات : احراز اجر.

احراز رتبهٔ وزارت . بومقامده کسب قوللانیلماز .

احراز شهرت ایلمه‌نك بیك طریقی وار
اما طریق معرفتی التزام ایدك
— حمدی بك —

مجله‌جه احرازك قصده مقرون اولمسی شرطدر .

§

یقین ــ ظن ــ شك ــ وهم

(یقین) ایچون حقك غیری‌یه احتمال یوقدر . (ظن) ثبوته وغیری‌یه احتمالی واردر لکن ثبوت اوزرینه‌دلالتی راجحدر . (ظن ایدرم) یرینه (ظن ایدرسه‌م) دیمك ظننك نه‌اولدیغنی بیلمه‌مکدن ایلری کلیر . (شك)طرفینه دلالتی‌مساویدر . (وهم)، ثبوته وغیری‌یه احتمالی واردر. لکن ثبوت طرفی مرجوحدر .

§

مشيت — اراده

مشيت اكوانده ، اراده اكوان واحكامده اولور .

§

قصد — عزم

قصد غرض ومطلوب جهتنه جمع همت ، عزم ايسه قصدى تقويه وتنشيط ايتمكدر .

§

اماره — علامة

اماره . نشان . عائد اولديغى شيدن انفكاك ايدرسه. تشديد ايله اماره غلطدر . هواده ياغمور امارهسى وار : امارهٔ صلح : امارهٔ صحت . جمعى امارات . امارات كافيه : امارات قويه .

علامت — عائد اولديغى شيدن انفكاك ايتمزسه .

علامت فارقه : علامت جنون . جمعى علائم . علائم السما . الكم صاغمه .

یوجلدك قبرم ای بیدردلر سنك ملامتدن
كه معلوم اوله درد اهلینه قبرم اول علامتدن
— فضولی —

§

وسع فاعله ، امكان محله راجعدر .

§

تحریف

معنایه طوقونمیه‌رق لفظی تغییر ایتمكدر . غالینوسی جالینوس ، ایپوقراتیسی بقراط ، چه‌زاری قیصر یاپمق كبی . جمعی تحریفات . تحریفات عوام .

تحریف — یازلمش برشی افساد صورتیله تغییر . تحریف تورات : تحریف انجیل .

—

تصحیف

خطاءً لفظ ومعنایی تغییر ایتمكدر . فضولینك :
قلم اولسون الی اول كاتب بدتحریرك
كه فساد رقمی سورمزی شور ایلر

کاه برحرف سقوطیله ایدر ناصری نار
کاه برنقطه قصوریله کوزی کور ایلر

قطعهٔ مشهوره سنده کی سورك شور ، کوزك کور ایدلمسی کبی .

§

فسق ـ فجور

فسق طاعتدن خروج، فجور ایسه حقدن میل وعدول معناسنه‌در .

§

باقمق

برشیء کورمك ایچون تقلیب حدقه . باقمق کلمه‌سی معنای التزامی متضمندر. عربجه‌مقابلی نظر کلمه‌سیدر. مجازاً باشقه معنالرده‌ده استعمال اولنور. بعضلری بروجه آتیدر.

باقمق . انفاق واعاشه .

آته باقمق . بسله‌مك ،معاینه‌ایتمك معنالرنده‌مشترکدر.

ایشه باقمق . ایشه اقدام ایتمك .

اکری باقمق . فنا معامله ایتمك . کج نکاه .

آغزه باقمق . اعتبار استماع .

درت يانه باقمق . تلاش، شاشقينلق معنالرنده مشتركدر .

خستەيه باقمق . مداوت ايتمك .

يوزه باقمق . الفت ايتمك .

يوز يوزه باقمق . استحيا .

—

كورمك

رؤيت ايتمك . انسان برشئ بالالتزام كوره بيله جكی كبی بالتصادف دخی كوره بيلير . باقمقله بينلرنده عموم وخصوص مطلق واردر .

سنی كورمك متعذر كورينور اويله كه اشك
سكا باقدقجه طولار ديدۀ كريانمزه
— فضولی —

—

كوردی اومهر نازی قماشمازمی كوزلرم

—

مجازاً باشقه معنالردهده قوللانیلیر . بعضیلری بروجه آتیدر .

چوق کورمك . استکثار ایتمك .

دوش کورمك . رؤیا .

کون کورمك . چوق یشامق . ایی یشـامق . تجربه دیده اولمق .

ایش کورمك . یجرمك . اویدرمق .

خدمت کورمك . حسن ایفای خدمت .

حالنی کـورمك . لایق اولدیغی جزای مادی و معنوی‌یه مظهر اولمق .

خوش کورمك . مسامحه ایتمك .

خوش کوریلور بونده خطا اولسه‌ده

§

دیرین — دیرینه

اسکی . قدیم . دائما مقام ستایشده قوللانیلیر .

دأب دیرین : رسم دیرین : عادت دیرینه : دیدهٔ دیرینه : جوهر دیرینه :

برکون البت یاد ایدرسك عاشق دیرینه‌یی
— لا —

—

رامی عجب صوراری که بر کز اونوجوان
آیا نه اولدی بندهٔ دیرینه‌مز بزم
— رامی پاشا —

—

کُهَن — کُهنه

اسکی . قدیم . اکثریا مقام قدح وتزییفده وبعضاً مقام ستایشده استعمال اولنور . دَیْر کهن : طاق کهن : میخانهٔ کهن . کار ارباب سخن ، تجدید مضامین کهندر . کهنه حصیر : کهنه عبا : کهنه بهار = صوك بهار .

شراب کهنه وساقیٔ خنده‌رو تازه
— وجدی —

کُهنسال — اختیار . پیر .

طرفه د کان چکمدر بو کهن طاق فلك
نه آرارسه‌ك بولنور درده دوادن غیری
— راغب پاشا —
بز بو محنتکه هستی‌یه کوچکدن کلدك
یوقسه کیم ایلر ایدی ترك کهن جای عدم
— عاکف پاشا —

«... برمغز کهندن غرابتفرمای طلوع اولان بوفکر جدید، مرکز اصابت وحقیقتدن بعد نامتناهی ایله بعیددر ....»

— اکرم بك —
زادهٔ مفتیٔ دیندار در بحر علوم
فخر اجداد وپدر تازه کل باغ کهن
— عزت منلا —

§

رؤیت

کورمك. حالت یقظه‌ده اولورسه. (رؤیا منامده)

رؤیت هلال: رؤیت حساب.

نظر

باقمق . برشيئك رؤيتنى التماس ايچون تقليب حدقه‌دن عبارتدر .

رؤيت چوق كره نظرك توابع ولوازمندن اولماز . فقط لفظ نظر على سبيل الاطلاق رؤيت اوزرينه جارى اولور .

حقمده نه ديرلرسه اوكونه سفهانك
آثار طبيعتلرينه كيم نظر ايلر .
— نفعى —

—

بصيرة

قلبده برقوتدر كه معقولات آنكله ادراك اولنور .
« ... الهى ! موجوداته احالهٔ بصر بصيرتله وجود وحدانيتكى وعظمت وقدرت الوهيتكى ، كنه ذاتكى بيلمك اسير برزخ وجود اولان عاجز قوللر كه محال اولمشدر ... »
— صبحى پاشا —
« .... كوكل صباوتله شباب آراسنه دوشديكى

صره‌ده نازلی اویقوسندن کوزلرینه طولان نور آفتاب
ایله اویانمش برنازنین کبی الك معصومانه اکلنجه‌لر، الك قوتلی
امیدلر ایچنده برطاتلی غفلت، برجانپرور راحته مألوف
ایکن بصیرتی بارقهٔ حسن ایله آچیلیور ....»
....

§

سهو

صاحبی اذنی برتنبیه ایله متنبه اولورسه قوللانیلیر.
سهو ایتمك . سهو مرتب : سهولسان .

تشبیه خطادر سوزینی جوهر جانه
تشبیه خطادر دیدیکم سهولساندر

— هونی بك —

ینه توکنمدی، ایتدم هزار تصحیحات
مرتبنه‌می ویرکی، نه‌در بوسهویات؟.

سهواً — سهو اوله‌رق .

ساهی — سهو ایدن . ایدیجی .

سهوك جمعی سهویات .

«... وبعضاً اولورکه انسان مقدما کورمش
اولدیغی برشیٔ تکرار کوردکده مقدمکی صورتی هرنه

قدر خیالنده محفوظ ایسه‌ده بونجه صور محفوظه ایچنده آنی بولوبده تطبیق ایده‌مز . فقط دوشـونه‌رك تخطر ایده‌بیلور . اشته بوكا سهو دینور ...»

— ابن خلدون —

—

خطا

صاحبی تنبیه ایله متنبه اولمیوب اتعاب ایله متنبه اولور.
سید شریف دیمشدر كه : سهو عیب دكلدر چونكه ادنی بر تنبیه ایله زائل اولور ، وبشر بوندن خالی اوله‌ماز.
عیب آنجق خطاده‌در كه اوده حق ایچون صورت منافیه نك استقرار یدر . سرعتله زائل اولمیوب اتعاب ایستر .

اولسه نه‌قدر قوی طبیعت
بوقدر جاهل سوزنده قوت .
بك طبعـنه اعتماد ایدنلر
بو لسه‌دخی بعض خوش سخنلر
بیلمزلك ایله دوشر خطایه
اوغر ار باشی جهل ایله بلایه

— خرابات —

خطاكار • خطاايدن • خطا بخش — خطا بخشا : خطا باغشلايجى • خطا پوش • خطايى ستر ايدن • خطاپوشانه • خطاپوشه لايق • خطاى فاحش • بويله سى عفو اولنماز •

خطيئه — خطيئت — خطا كوچك اولورسه • جمعى خطيئات • خطيئات قلميه •

—

نسيان — برشيئك لوحۀ حافظه دن زائل اولمسيدر. صاحبى تحصيل جديده محتاج اولور •

—

ذهول — طارى اولان حيرت ودهشتك تأثيريله ادراك وتعقلده عدم تمكن واستقرار •

—

غفلت — برشيئك مقتضى اولان وجوديله برابر عدم ادراكيدر •

§

ذيل

اتك • ذيل ازار : ازار طويل الذيل • جمعى

اذیل .ذیل ، اکثریا کتب ومحرراته علاوةً یازیلان شیلر معناسنده قوللانیلیر .

ذیل قانون تجارت : ذیل کتاب : تحریراته ذیلاً یازلدی .

ذیلیات — ذیله متعلق محررات .

تذییل — ذیلاً ایراد ایتمك .

مذیل — ذیلاً ایراداولنمش . ذیل شعرده استعمال اولنماز .

—

داماں — دامن

اتك .

چکمه دامن نازایدوب افتاده لردن قیل حذر
کوکلره آچلمسون اللرکه دامانکده در
— فضولی —

کورلرسه کوکللر چاك اولور چاك کریبانك (١)
آلنماز اللرندن اهل عشقك صکره دامانك
— فصیح دده —

(١) چاك کریبان . یقا ییرتماجی .

دامن کلمه‌سی مجازاً باشقه‌صورتله‌ده استعمال اولنور ‎•‎ دامن کوه : دامن کوهسار : دامن آفاق : دامن تلال ‎•‎

« ‎•••‎ وپیر سپهر خمیده قامت طریق تعزیت طوتوب دامن لباس نیلکونه چاکلر براقدی ‎•••‎ »

— حدیقة السعدا — فضولی

تراب درکهنه اتصال شوقی ایله
کف تضرع دریاده دامن صحرا

— وله —

دامانه دوکسون اشك فراوانی کوهسار

— باقی —

دامن آسمانده ابر سحر
دو کر اوراقه ریزۀ الماس
شب حلول ایلینجه عکس قمر
ایدر اشجاره صرمه‌لر الباس

— عبدالحق حامد بك — صحرا

ینه بو صورتله معنویاتده‌ده قوللانیلیر ‎•‎ دامن همت: دامن توفیق ازل: دامن ارشاد ‎•‎

« ... بو دفعه وقوع بولان انفصاللريله دامن خاطر فیض مظاهرلرین آلودۂ غبار تأثر وملال بیورمیوب...»

— لطائف انشا —

یاقه‌سن دست کشا کشده قومازعشق زار

ید امکانده ایکن دامن افکارك اوجی

— اسعد مخلص پاشا —

دامن درمیان . آمادۂ خدمت . دامنکش ـ دامنکشان . مجتنب . مستغنی . دامنگیر . خصم ، دعواجی .

§

اهل

صاحب . مالك . متصف . بولفظ ایله هم اعالی هم ادانی توصیف اولنور .

اهل عفت : اهل تربیه : اهل ناموس : اهل دل : اهل کمال : اهل کرم : اهل حق : اهل خبره ـ بیغرض اهل وقوف . اهل فساد : اهل شرك : اهل جهنم : اهل جنت .

اهل دقت قطره‌دن عمانه‌ایلر انتقال

— لا —

تكليف جنت ايلمه كويكده كوكلمه
چون جنت اهليدر نه ويررسين عذاب اكا

— فضولی —

اهل دلدر ديه مم سينه سی صاف اولميانه
اهل دل بربرينی بيلمه مك انصاف دكل

— نفعی —

شاعر مشهور باقينك :

رخلرك وصفنده باقی برغزل نظم ايتدی كيم
اهـل دللر قوديلر آدينی مرآت الصفـا

بيتنده كی (اهل دللر) تركيبی بوزوقدر . لسـانمزده هرنه قدر برآدمی مقام توصيفده اهل دل، اهل هنر ديمك تجويز اولنيورسه ده اهل كلمه سی ذاتاً معنای جمعی متضمن اولديغندن اكا برده (لر) علاوه سيله اهل دللر، اهل ناموسلر ديمك اصلا تجويز اولنه ماز .

اهل كلمه سنك جمعی اولان (اهالی) صفتی يالكز اقاليم وبلاده مضاف اولور . اهالیٔ شرقيه : اهالیٔ غربيـه : اهالیٔ هندستان: اهالیٔ مملكت: اهالیٔ قری . ينه بو معنايی مفيد اولان (رب) كلمه سنك جمعی كثيرالاستعمالدر. مفردی قوللانيلماز كبيدر . رب المال : رب البيت .

ارباب دل : ارباب قلم : ارباب صفا : ارباب سخن : ارباب احتكار.

ارباب سخن اكثر اولورلر متواضع

— نابى —

مهر دولت بخت ارباب دله آيينه‌دار

— نديم —

اى مغبچه منت ايله يانمقسه‌الندن
ارباب خرابات ييقلسون تملندن

— واصف —

ارباب كلمه‌سى بجره‌بيلير، مقتدردر معناسنه اوله‌رق بعضاً مفرد مقامنده استعمال اولنور. افندى بوايشك اربابيدر : او، بوايشك اربابى دكلدركبى. اهل كلمه‌سى‌ده بويولده قوللانيلير.

—

ذو — ذى

صاحب. متصف. اكثريا اشراف واعاليده استعمال اولنور. پيغمبر ذى‌شان : سياح ذى‌اعتبار : نشان ذى‌شان : زائر ذى‌ابتصار : « بغچوان استاد قدرتك خامهٔ ذى حياتيدر » حكيم ذوفنون : ذوالوجهين — ايكى‌يوزلى.

كاغدآسا اوله ذوالوجهين اولورسه‌ك شبهه‌سز
سيم‌سياه ايلر يوزك بركلك حدت آشنا
— راسخ —

جمعی اولان (ذوی) کلمه‌سی اضافتسز قوللانیلماز .
ذوی‌العقول . انسانلر . «نره‌ده (ذو) نره‌ده (ذی)
قوللانیله‌جغنه دائر قاعده‌مز یوقدر . مثلا (نبی‌ذی‌شان،
حکیم ذوفنون) دیرز . (نبی ذوشان، حکیم‌ذی‌فنون)دیمیز.
دیله هانکیسی طاتلی کلیرسه اوترجیح اولنور »
— لغت ناجی —

§

ضیا — نور

ضیا . آیدینلق. روشنایی . نور ضیادن‌اعمدر. چونکه
ضیا آیدینلغك انتشاری، نور انتشار وثباتی ملاحظه‌لریله
اطلاق اولنور. بعضیلری عندنده بالذات اولان آیدینلغه
(ضوء وضیا) ، بالعرض اولاننه (نور) دینور.
بعضیلری ضیایی برطاقم طبقاته تقسیم ایدرك بالذات
اولان آیدینلغی برنجی، (ضیاء شمس کبی) . بوندن بالا -
نعکاس مستفاد اولانی ایکنجی، (ضیاء قمر کبی) وبوضیای

عارضیدن بالانعکاس مستفاد اولانی اوچنجی طبقه اعتبار ایتمشلردر ۰ قمرك ضیاسیله سطح ارضك ضیالنمسی کبی ۰

غمکله چشم یعقوب تمنا یولده قالمشدر
ضیاویر کلبـهٔ احزانمه ای ماه کنعـانم

— ابن النجار —

ضیادار ۰ ضیالی ۰ پارلاق ۰ ضیا کستر ۰ ضیا یاییجی ۰ دوشیبیجی ۰ ضیافشـان : ضیاپاش = ضیا صاچیجی ۰ ضیای موّاج : زیاده طالغه لانیجی ضیا ۰

« ... اوبر خورشیدر روحانیدر : ابعاد مطلقهٔ ذی حیـاتی اولان فکر نامحدود بشردن ضـیاپاش اولدیغی عوالم تصوری الوان کونا کونی ، اشکال رنکارنکی ایله نکاه ابتصاره اظهار ایدر ... »

اضائه — ضیادار اولمق ۰ ضیالاندرمق ۰

استضائه — برنسنه ایله ضیالانمق ۰ ضیا طلب ایلمك

نور آفتاب : نور قمر : نور زهره : نور نظر : نورعین : نوردیده : نورحسن : نور رخسار : نور

آلهی : نور آل : نورچشم جان • نوربخش • نور باغشلایجی • ویریجی • نور افشان — نورپاش • نورصاچیجی •

« ••• وقتاکه مقدما اقلیم عربدن ظهور ایله آزمدت ایچنده نور سحر کبی آفاقه منتشر اولان فرق اسلامیه‌نك پرتو اقبالی ••• »

— اوراق پریشان —

کیرمه‌مشکن کیمسه‌نك نور نکاهی قوینده
کیزلی کیرمش دون کیجه زلف سیاهی قوینده

••••

ظلمت زلفك کرفتاری دم اورمز نوردن
طالب شمع رخك خورشید رخشان ایستمز

— فضولی —

نور دیده‌م بنی اغلاتمه دیدم کولدی دیدی
سنی چوق آغلادیرم بنده بوکوزلر وارایکن

— معلم ناجی —

نورمواج • طالغه‌لانیجی نور •

نور موّاج معانیمی سوزمده برق اوران
یالبـاـی نظممك بر آتشین خارامیدر
— نفعی —

جمعی انوار . انوار خورشـید : انوار افشـان ، انوار صاچیجی .

« ... یارین انامل کاـکونه نمـای شـفق ؛ ابواب مُطلّای شرقی آچوب کیسُوان انوار افشان خورشید ، روی دریای آیینه نمـادن بدید وپیشـگاه شاهراهندن نجوم زاهره ساهرهٔ سمایه سرجُنبانْ تبعیـداولنجه ... »
تلماق ترجمه‌سی — کامل پاشا —

نورانی . نورلی . نوره‌منسوب . نوردن‌عبارت.

« ... نعم‌التصـادف : اواقشـام فورتنه بتون بتون سـکونت بوله‌رق ماه‌منور ، دریا اوزرنده‌غزات اسـلامه (اللّه‌یولی) کبی‌نورانی‌برطریق‌توفیق‌کوسترمکه‌باشلادی ... »
— مناسترلی رفعت بك —

استناره . نور طلب ایتمك .

§

احکام ــ تحکیم

اِحکام ــ(الفك کسری حانك سکونیله) متین واستوار قیلمق . معنویاتده قوللانیلیر.

إحكام احكام قوانين. تحكيم. ماديات و معنوياتده قوللانيلير.
تحكيم افكار: تحكيم احكام : تحكيم اساس : تحكيم قلعه: بنانك تحكيمی .

تحكيم . فصل منازعات ايچون برينی حكم نصب ايتمك.
تحكيم حال . حال حاضری حكم قيلمق .

—

حكم ـ حكم ـ حكم

حكم. ـ(حاو كافك فتحی ميمك سكونيله) ايكی شخص ويا ايكی شخص معنوی بيننده كی اختلافاتی آنلرك رضالريله وجدان نقطهٔ نظرندن فصل ايدن حاكم .

حكم ـ (حانك كسری كافك فتحی ميمك سكونيله) حكمتك جمعی سرائر حكم: اهل حكم : حكم آموز . حكم اوكرهديجی .

طوررسه سرده محلدر اكر حمائل وار
همارهٔ مدحكه دائر كلام اهل حكم

— خرابات —

حُكْم ـ (حانك ضمی كاف وميمك سكونيله) برماده حقنده شويلهدر ديه ويريلن قرار : اثر مترتب .

حکم حاکم : حکم قانون : حکم وجدان . جمعی احکام : احکام قوانین .

جمعه مخصوص اوله‌رق « احکام » کلمه‌سی لسانمزده بعضاً ذوق ، صفا معناسنده‌ده مستعملدر .

سرمکدره ناگه گذشته احکامم؛
طوغنجه جوّه صاچلمش شهابه بکزتدم
— آطنه‌لی ضیابك —

§

تبسم — ابتسام

تبسم . کولمسه‌مك . تبسم یار : عیون تبسم نمون : نور تبسم : تبسم دشمن : تبسم آباد = تبسم محلی . متبسم . کولمسه‌یجی . نگاه متبسم . ابتسام . کولمسه‌مك . بونده غایت لطیف ورقیق بر معنی واردر . ابتسام اك زیاده جمال دلبرانه یاقیشیر . ابتسام یار : نور ابتسام : نگاه ابتسام . مبتسم . ابتسام ایدیجی . دیدهٔ مبتسم . « تبسم دشمن » ترکیبنده‌کی تبسم کلمه‌سی یرینه ابتسام قوللانیله‌ماز .

سرور ــ حبور ــ فرح

سرور . برمنفعتك حصول ويا برضررك اندفاعنده قلبده حاصل اولان لذت : سوينج . سرور افزا : سرور آرتيريجى . سرور بخش : سرور باغشلاييجى . سرور آور : سرور كتيريجى . پيمانهٔ سرور افزا : زمزمهٔ سرور آور : دم سرور .

جهانده قالمدى بر برك خشكِ ناسيراب
ترشح ايلمكه باشلادى سحاب سرور

— نابى —

دلده غم وار شمديلك لطف ايله كلمه اى سرور
اولهماز بر خانهده مهمان مهمان اوستنه

— راسخ —

سرور ايچنده دخى بر ملال حس ايدرم
بهار كلسهده كچمز خزان خيالمدن

— معلم ناجى —

حبور . سوينج . اثرى بشرهنك اوزرنده ظاهر اولورسه . بوايكيسى امور محمودهده مستعملدر . آثار حبور : نور حبور جبههسنده لمعان ايديور .

کوروب مهابت ایله رستمانه اطوارین
اولور طبیعت توفیق نشوه‌یاب حبور
— نابی —

فرح ، سـوینج ، فرح ،قوت شهویه‌دن سرور، حبور قوت فکریه‌دن نشئت ایدرلرمش ، لکن بزجـه استعمال جهتیله بینلرنده هیـچ برفرق یوقدر . بز فرحی دگرلی بر بشـارتدن ویا تماشـای طبیعتدن حصوله کلن لذت معنویه مقامنده استعمال ایدرز. فرح بخش : فرح باغشلاییجی ، فرح فشان : فرح صاچیجی ، فرح آور: فرح کتیریجی . فرحفزا ، فرح آرتیریجی . (١)

مادام‌که بینی فرق اولمیور . سرور ایله حبـوری برلشدیرمه‌ملیدر . چونکه بری حشو اولور .

—

شماتت . مکاره اعدایه سرور . شماتت اعدا :

---

(١) فرحفزا وصف ترکیبیسنده‌کی « فزا » لفظی فانك کسریله اوقونملیدر . چونکه لسان فارسیده (افزودن) وفانك کسریله (فزودن) مصدرلری برمعنایه دلالت ایدر ، بوتقدیرده (فرحفزا) ترکیبنده‌کی (فزای)(افزا) دن مخفف عد ایتمك لزومسزدر .

شماتت اعدا موجب اشتداد رنج وعنادر .

—

تسلیٔ شماتت گونهٔ احبابدن فریاد

— راغب پاشا —

شماتت : چیغلتی . کورلتی . شماتت خلق . شماتت اجلاف .

لسان خلقه باقدم پرده پرده پرشماتتدر

—

« ... شدتلیجه برروزکارك تحریك اغصـان ایله بردوزی‌یه حاصل ایتدیکی ماتمفزا شماتت ایچنـده کوکلم آشاغیکی مرثیه‌یی ترنمه باشلادی ... »

— اکرم بك —

§

انتباه ــ تیقظ

انتباه . اویانقلق . آگاهلق . صباح انتباه : نور انتباه : تهزیز مژگان انتباه : فلك مژکان انتباه : دورانتباه .

صاقلامش کویا صباح انتباهی قوینده

—

تیقظ : اویانقلق ، کمال تنبه وتحرّز . تیقظ اوزره بولنمق : متیقظانه حرکت ایتمك . انتباهدن اقوادر .

§

سحابه

بولوت . سحابهٔ رفیعه : سحابهٔ سیاره : سحابهٔ گلرنك : پنبه سحابه : جمعی سحاب وسحائب . سحاب قطره‌بار : سحاب غم : سحاب سرور .

خاکسار درگه قدر بلندك آسمان
شرمسار دست دریا فیض احسانك سحاب
— نفعی —

یانسون یاقلسون آتش هجرکله آفتاب
دردکله قاره چوللره گیرسون سحابدن
— باقی —

« .... چوق زماندر متواریٔ زیر سحاب ادبار اولان کوکب اقبال منعمانه‌لرینك فیض نسیم الطاف پادشاهی ایله یکیدن فضاپیرای شهود اولمسی حق والای کریمانه‌لرنده انواع خیر ومسرته دال وبالخصوص پرده برداریٔ جمال آماله نورانی بر براعت استهلال اولمغله...»

فارسی مقابلی (اَبْر) کلمه‌سیدر ۰ آثار ادبیه‌ده (ابر) سحابدن زیاده قوللانیلیر ۰ ابر بهار : ابر گلفام : ابر زرین : ابر سیاه : ابر کدر ۰ ابر سحر ۰

اولسون غمکله بخاین زار بیقرار
آفاقی کزسون آغلایه‌رق ابر نوبهار
— باقی —

ظن ایدرلر برکلستاندن کچر ابر بهار
اوغرادقجه کوی یاره اشك جوشانمله بن
— معلم ناجی —

—

غَمامَه

کثیف ومظلم بولوت ۰ غمامهٔ مطیره : غمامهٔ رفیعه: جمعی غمام . رشحات غمام: غمام قطر فشان : غمام غم کبی. غمام گلفام، غمام زرین، یئنه غمامه اولماز .

غمامه ظلمت جهتیله سحابدن اقوی اولان بولوتدر . فوق الآفاق ظهور ایله جوهواده چکیلوب کیدن بولوتلره سحابه وسمانك رنك لطیفنی تغییر ایدن قره‌بولوتلره غمامه تسمیه اولنور .

آبر = بولو

دور جودکده کورر حالنی بحر وکانك
آغلیوب آکه صاچر اشك فراوانی غمام
— نفعی —
باد توفیق ایریشوب ایلدی تفریق غمام
— نابی —
ایلسون مزرع خشك املم نامیه خیز
اثر تربیت رشحۀ غمام دولت
— منیف —

§

هم — غم

هم — مستقبلده وقوع وذهابی منتظر اولان بر امر ایچون؛ غم ایسه برامردن ویاخود زائل ایدیلن برخیر ونعمت ایچون حاصل اولور . لکن بز بلافرق استعمال ایدیورز . همك جمعی هموم، غمك غمومدر .

عالم اولدی شاد سندن بن اسیر غم هنوز
عالم ایتدی ترك غم بنده غم عالم هنوز
— فضولی —

§

تبديل

دكيشديرمك . باشقه برحاله كتيرمك . ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور. تبديل قيافت: تبديل شكل: تبديل آب وهوا : تبديل مسكن: تبديل مقام : تبديل افكار : تبديل اطوار: تبديل مشرب : تبديل مسلك: تبديل لسان : تبديل الفاظ . تبديل، بدلى اولمازسه تغيير معناسنى افاده ايدر .

تبديل مسلك ايتديرەمز ابتلا بكا
كوكلم ثبات عرصەسنك قهرمانيدر
— معلم ناجى —

تحويل

دكيشديرمك . باشقه حاله كتيرمك . تحويل اشكال : اندازەنك متريه تحويلى : پارەنك غروشه تحويلى .

تحويل — دين سندى . تحويلات عثمانيه : شمندوفر تحويلاتى .

ينه بومادەدن اولان (تحوّل) كلمەسى اكثريامعنوياتده قوللانيلير .

حزنك سروره تحولی: تحول احوال: مُجَدِّك رداءته تحولی: تحول ادوار: جمعی تحولات.

مُتَحَوِّل — تحول ایدیجی دكیشیجی.

«... واقعا حكمت عملیه‌نك برقانون تحول ناپذیری مصور اولان بوفكر، دیكرشكل وقیافته وضع اولنه‌رق افاده اولنه بیلیرسه‌ده صورت نظمده مشهود اولان اومنقّحیت وقوت واولطافت ضایع اولور ....»

— صبحی پاشا —

«... امنیات بشریه‌نك نه مرتبه متبدل وطالعك نه‌درجه مُتَحَوِّل اولدیغنه دلالت ایدن حالات مؤلمه كوزمز اوكنده‌در ...»

— سعید بك —

«تحویل — برجسمی جسم آخره تبدیل ایتمكدن عبارتدر. طوپراغك چاموره تحویلی كبی»

— كلیات ابوالبقا —

—

تغییر

باشقه‌لاشدیرمق. مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور.

تغییر اصول : تغییر احوال : طرز ادبك تغییری : شیوهٔ لسانك تغییری : جمعی تغییرات .

تغیر — باشقه‌لاشمق . تغیر احوال : تغیر احکام : رنك سیمانك تغیری : تغیر سیما : تغیر ازمان . جمعی تغیرات

« ... طرف اشرف سلطنت سنیه‌دن مأموریت مخصوصه‌یه موقتاً ویرلمش اولان مأذونیت رسمیه واقتدار خلقك بویولده‌کی افکارینی بتون بتون تغییر ایدوب ... »

— فوأد پاشا —

« ... مأموریت مخصوصه بورادن قالقدیغی وقت حاصل ایتدیکی حال دفعةً وکاملاً تغیر ایتمه‌مك ایچون ... »

— وله —

زعمی اوقدر هر برینك سوزده که کویا
اندیشه‌سی تغییر قضا وقدر ایلر

— نفعی —

« تغییر — بر صفتی صفت آخره تبدیل ایتمکدن عبارتدر . قرمزی‌یی بیاضه تغییر کبی »

— کلیات ابوالبقا —

§

نسیم

لطیف و آهسته، آهسته هبوب ایدن یل. نسیم خوشبو: نسیم سحر: نسیم کلبیز: نسیم نوبهار: نسیم روح افزا.

نسیم دینلدیکی زمان، اشجاری تحریك ایتمین خفیف، یل آکلاشلملیدر. نسیم، تحریك ایتمز؛ تهزیز ایدر.

—

اسدی نسیم نوبهار آچیلدی کللر صبحدم
آچسون بزمده کوکلمز ساقی مدد صون جام جم

— نفعی —

شمیم کاکلن آلمش نسیم کلشنده
دیمش که سنبله سنده امانت اولسون بو

— ندیم —

—

«... سخن آرایان اعصار متتابعه‌نك بهارستان مراقد و (مقابر) لری باران رحمت رحمان ایله ریان و کلغنچهٔ ارواح پاکیزه‌لری نسیم عفو و غفران ایله خندان اولسون که ...»

— سامی پاشا —

زلفنه ويردكجه نسيم اهتزاز
اوستنه تترر دل نازكترم

— معلم ناجى —

—

صبا

شرق شماليدن هبوب ايدن لطيف روزكار ۰ صباى غاليه سا ۰

برفك كومش ورقلريني حل ايدوب صبا
جدول چكر صحيفهٔ كلزاره جويبار

— نجاتى —

صبا كلمه‌سى بالاده تعريف اولنان معنايه موضوع اولديغى حالده « باد صبا »، تركيبى بى‌مألدر ۰ واقعا دواوين موجوده‌ده بويولده برچوق امثله و شواهد ارائه اولنه بيليرسه‌ده آنلر مسامحات قدمايه حمل اولنور ۰

(نسيم صبا) (بادنسيم) كبى تركيبلرده نسيم — روزكارك نفسلنمسى معناسنى‌ده مفيد اولديغندن — صفت واقع اولمش اولور ۰

جهانی رشك جنان ایلمش نسیم صبا

— فضولی —

برده ادبیات شرقیه‌یه اولدقجه وقوفی اولانلر بیلیر-لرکه (نسیم) ایله (صبا) شعرای شرقیه‌نك جانان ایله بینلرنده پوسته تاتاری مشابه‌سنده‌در .

—

ریح

متحرك هوا . ریح شدید . جمعی ریاح .

مرسل الریاح = جناب حق .

« ... تأثیر ریاح ایله آغاجلرك تصادمندن حاصل اولان ایكلتی زیاده حزین ومدهشدر ... »

— سعدالله پاشا —

—

روحانی — (رانك فتحی واوك سكونیله) نسیم اوغراغی وصفادار اولان موقع لطیف . مقام روحانی : مكان روحانی : قصر روحانی . روحانیت — روحانیلك . رانك ضمی واوك سكونیله روحانی — روحه متعلق . ذوق روحانی : صفای روحانی : نشئهٔ روحانی : نور روحانی .

نه نامه‌در بوكه كيف رحيق مضمونی
ویرر ملاحظه‌یه بر نشاط روحانی
— نفعی —

ملك وجنه‌ده روحانی دیرلر . جمعی روحانیون ·
فارسی جمعی روحانیان .

—

ریح كلمه‌سنك لسان فارسیده مقابلی باددر . باد
خوشبو : باد لطیف : باد نوروز، باد بهاری — موسم
ربیعده وزان اولان باد لطیف .
باد پیما — یل اولچوجی : بوش كزن كیمسه‌دن
كنایه‌در .

باد بدست — مفلس .
بادهوا — مجاناً . بلش .

از باد هوا آمد و برباد هوا رفت

—

یاقدی یاندردی بزی تاب تموز افلاس
عجبا باد هوا قنغی جهنمده كزر
— لادری —

—

صرصر

زياده كورولتولى وصغوق اسن روزكار . صرصر ادبار، كاشانهٔ اقبالى تارمار ايدر .

—

عاصف — عاصفه

ابنيه واشجارى يرندن قلع ايده‌جك درجه‌ده شدتلى اسن روزكار : بورا . جمعى عواصف . عواصف طوفان انكيز : عواصف روزكار .

فى الاصل (عواصف) درياده (قواصف) قره‌ده وزان اولان شدتلى روزكاره ديرلرمش . لكن بز عواصفى قواصف مقامنده استعمال ايديورز .

§

فجر

كونشك قبل الطلوع انعكاس شعاعاتندن افق شرقيده پيدا اولان قزيللغه دينور . بوكا لسانمزده طاكٔ يرينك آغارمسى تعبير اولنور .

فجر، برى كاذب ديكرى صادق اولمق اوزره ايكى

نوعدر . فجر کاذبك حكمی موقتدر . فجر صادق ایسه بتون آفاق شرقیه‌یه انتشـار ایدر . فجرده وجه تسمیه کیجه‌یی کوندزدن آییرمسیدر .

« ... لکن فجر کوکك قپـولرینی آچمغه کلمکله بزه برکوزل کون اعلان ایتدی . مشرق آتشلر ایچنده ... »

تلماق ترجمه‌سی — کامل پاشا —

« ... طلوع فجر نورانی ایله سـحر دنیلن دم روحانی حلول ایدوب خفیف برضیـای مـوّاج ، چهرهٔ کائناته تبسم بخش اولور ... »

—

شفق

کونش غروب ایتدکدن صوکره افق غربیده ظاهر اولان قزیللغه و آنك زوالیـله قالان بیـاضلغه اطلاق اولنور . شفق کلمه‌سی لسانمزده هم بو ، هم فجر مقامنده قوللانیلیر .

طلوع و غروب زمانلرنده فضـاده ، دریای ضیـای آفتاب ایچنده سابح اولان کلگون سحابه‌لره شفق بولوتلری دینور .

تضیء فی الحلة الحمراء طلعته
كانه قمر قدلاح فی الشفق

— لا —

« ... انامل گلگونه نمای شفق، ابواب مطلای شرقی آچوب کیسوان انوار افشان خورشید، روی دریای آیینه نمادن بدید و پیشگاه شاهراهندن نجوم زاهره، ساهرهٔ سمایه سرجنبان تبعید اولنجه ... »

تلق ترجمه‌سی — کامل پاشا —

§

تصریح

کلامك ابتداسندن انتهاسنه قدر مجاز وتأویلی محتمل اولمیه‌جق الفاظ ایله بیانی : طوغریدن طوغری‌یه آچیق صورتده افادهٔ مرام .

—

توضیح

بوقاریده کچن ومجاز وتأویلی محتمل یاخود مبهم اولان

برعباره‌دن آلت طرفده رفع اشکال ایله مرام ومقصدی آچیقلتدیرمق . توضیح، ایضاحدن اقوادر .

§

کائن — واقع

کائن محسوساتده، واقع معقولاتده استعمال اولنور . فرانسه‌ده کائن بوردو شهری: آناطولیده کائن انقره شهری : فاتحده کائن .. افندینك قوناغی. بومقامده (واقع) قوللانیلماملیدر .

واقع اولان خطیاتك تصحیحی : واقع اولان قصور ونقایصك نظر مروتله کورلمسی .

§

ارسال

کوندرمك . ذوی‌الارواح وغیریسنده استعمال اولنور. آدم ارسال ایتمك: حیوان ارسال ایتمك: مکتوب ارسال ایتمك : کتاب ارسال ایتمك .

ارسال کلام — کلامك بغیر تقیید، اطلاقی .

ارسال مثل — خلقجه معلوم اولان فقراتدن برشی ایرادیله برفکره قوت ویرمك .

مشاهیر سخنوران عثمانیدن نابی افندی مرحوم اکثر اشعارینی ارسال مثل طرزنده یازمشدر .

—

اسرا

یوروتمك . کوندرمك . ذوی الارواحده استعمال اولنور .

اسرا قلنان عساکر : اسرا اولنان آدم : اسرا قلنان حیوان . حال بویله ایکن اسرا بیوریلان کرمنامه ویاخود تحریرات اسرا قلندی دیمك مناسبتسزدر .

—

تسیار

کوندرمك . ذوی الارواحك غیریسنده قوللانیلیر .

تسیار اولنان مکتوب : تسیار اولنان رسم : تسیار اولنان کتابلر .

—

اطاره

اوچورمق • اطارهٔ بلبل : اطارهٔ کبوتر : اطارهٔ پیامنامه : اطارهٔ رقیمه • اطاره وعلی جناح الاستعجال کبی منشئات عتیقه‌ده کوریلان تعبیرات، مخابراتده کوکرجین استخدام اولنسان زمانلرك یادکاریدر.

« ... علی جناح الاستعجال طیران ایدوب کتدیککز قوش آطه‌سندن اطاره بیوریلان نامهٔ کبوترجامهٔ منعما - نه‌لری واصل آغوش تعظیم واحترام وقامتنمای ناز وخرام اولدی ... »

—

تسریب

طواری سوری سوری یوللامق . آرتق تسریب بیوریلان التفاتنامه‌لری ویاخود تسریب اولنسان کتابلره دیمك قدر مناسبتسز دوشه‌جکی تصور بیورلسون .

—

اسبال

يوللانديرمق . كوندرمك . لسانمزده اشخاص واجسامده استعمال اولنور .

اسبال حيوانات: اسبال اولنان چادرلر: اسبال اولنان تحريرات

—

تسيير

يوروتمك . كوندرمك . حيواناتك تسييرى : سفينه‌نك تسييرى : تسييرنامه : تسيير بيوريلان هديه .

§

اتكاء

برشيئه طيانمق . مادياتده قوللانيلير .

—

استناد

آرقه ايله طيانمق . لكن بزده مطلقا طيانمق معناسنه اوله‌رق ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور . آغاجه استناد باستونه استناد : عفوكزه استناد ايدرم : لطفكزه استناداً كلدم : روحانيت پيغمبرى‌يه استناد : اللهه استناد .

بوعالمده آندن باشقه شايان اسـتناد هيچ برشى يوقدر .

—

اعتماد

برشيئه قصد ايتمك وزيادهٔ ميل قلب ايله آكا استناد .

مروتكزه اعتمادم واردر : بوسوزشايان اعتماد دكلدر :
يلانجى يه اعتماد اولنماز .

أعتماد ايتمزايسـهك اورمحك تجربه يه
اشته لوح ، اشته قلم ، ايشته كتب ، ايشته فحول

— حامى —

§

شهرت

اون . بين الناس كرك ايلك وكرك فنالقله طويبلوب
سويلنمه .

شهرت كامله : شهرت كاذبه : شهرت شاعرانه : شهرت
علميه : (الشهرة آفة) جملهٔ حكيمانه سى مشهوردر .

كافى بكا بيلمك نى هيچ بيلمسون عالم
زيرا بيوك آفتدر اوشهرت ، نمـه لازم

— سرى پاشا —

شهرتیاب — شهرتکیر. شهرت بولیجی. طوتیجی. معارفپرورلکله شهرتیاب اولمق.

شهرتپرست — محب شهرت اولان زواللی.

مشهور — شهرتلنمش. بین العوام مستعمل اولان معهود «منشور» لفظی بوندن محرفدر.

شهرت کلمه‌سنك لسان فارسیده مقابلی آوازه‌در. مجدد ادبیات عثمانیه شناسی افندی مرحومك وقتیله جریدهٔ عسکریه‌یه مقدمه اولمق اوزره یازدقلری مقاله‌دن مستخرج، مثال آتیده شهرت ایله برلشدیرلمش اولمسی مسامحه‌یه حمل اولنور.

«.. لمعهٔ شمشیرلری براقلیمه پرتوبخش اولمه‌دن اول آوازهٔ شهرت غالبیتلری منتشر اولدقچه ..»

—

ناله دندر نی کبی آوازهٔ عشقم بلند
ناله ترکن قیلمزم نی تك کسلسه‌م بندبند

— فضولی —

آوازه — یوکسك سس معناسنه‌ده کلیر. آوازهٔ رعد.

صيت

بين‌الناس ايلكله طويلوب سويلنمه . ذكر جميل .
صيت عدالت : صيت فضيلت : صيت بسالت : صيت
جلادت : صيت حقانيت : صيت فضيلتی واصل آذان آفاق
اولدی . مثلا (شهرت جهانی) تركيبنده‌كی (شهرت)
كلمه‌سنه بدل (صيت) استعمال اولنه‌ماز . آنك استعمالی
مطلقا حسناته مختصدر . (صيت وشهرت) تركيبنده‌كی
ايكی كلمه‌دن بری زائددر .

§

تصوّر

تاصارلامق . وجود خارجيسی اولميان برشيئك
مفهومنه ذهنده وجود ويرمك . ماديات ومعنوياتده
قوللانيلير . برخانه انشاسنی تصور : برقصر انشاسنی
تصور : تصور درد افتراق : تصور محن غربت .

« ... احوال آخرتی تصوره نمونه گاه‌اولان بوتربه‌دن
چيقيلديغی كبی يوقاريده وصفنی ايتديكم باغده كزيلور... »
— سعداه پاشا —

بردر ضیا فناده تحقیق ایله تصور
واری یوغی جهانك هپ امر اعتباری

—

هزار نقش برآرد زمانه ونبود
یکی چنانکه در آینهٔ تصور ماست
کسی زچون وچرا دم نمی تواندزد
که نقشبند حوادث ورای چون وچراست

— انوری —

جمعی تصورات. تصورات غریبه: تصورات شاعرانه: تصورات ابلهانه.

«... حکمهٔ ثابتهدرکه تصورات، عیان ثابتهیه نظراً علی طریق القیاسدر ...»

— سعدالله پاشا —

تصوری. تصوریه — تصوردن عبارت اولان شیء. شکل تصوری: امور تصوریه.

—

تأمل

برشیئك حقیقتنه اطلاع املیله بالتأنی اعادهٔ فکر ایدرك کرکی کبی دوشونمك.

جمعی تأملات . تأملات عارفانه : تأملات حکیمانه .

تأمل ایتمه‌لیده بوجهانه برکلیشی
کیدرملی کدری باقملی صفایه کشی

— محمود ندیم پاشا —

تدبر

عواقب اموری تفکرله وقوعی ملحوظ اولان حالاته قارشی تدبیرلی حرکت .

تفکر

دلائله نظرله اِعمال فکر ایتمك . دوشونمك . جمعی تفکرات . تفکرات عالیه : تفکرات عمیقه : تفکرات معصومانه .

بنم ندیمهٔ روحم تفکراتمدر
دم تفکرم الك خوش دم حیاتمدر

تفکر — اکرم بك —

« ... چون اول قصهٔ دلدوز وجانگداز بو مخلص مشتاق ومحب بی نفاقك سمعنه یتشدی اول اهوالك تفکرندن وبو احوالك تصورندن ... »

منشآت — اوقجی زاده —

متفکر — تفکر ایدیجی . متفکرانه — متفکرجه‌سنه.

§

تفسیر — تأویل

لفظ اصلیدن اسهل برلفظ ایله معنای مرامی کشف وبیاندر .

تأویل — لفظك محتمل اولدیغی معانیدن برینی ظاهر کلامه مطابق اولان معنایه ردایلمکدن عبارتدر . تفسیر روایته، تأویل درایته تعلق ایدر . تفسیر تأویلدن اعمدر واکثریا تفسیرك استعمالی الفاظ ومفرداتده تأویلك ایسه معانی وجمله‌ده‌در. تفسیرایله ایضاح بیننده‌ده فرق واردر. تفسیر،تفصیل اجمال؛ ایضاح،رفع اِشکالدن عبارتدر .

گچمینجه ازدحام پردهٔ تأویلدن
وجه‌معنی کشف اولنمازصورت تمثیلدن

— عونی بك —

§

تخویف — تنذیر— تهدید — ترهیب

تخویف — مطلقا قورقوتمق . تنذیر برخصوصك

تبليغيله قورقوتمق . تبشير مقابليدر .

تهديد — مع الإنذار تخويف . ترهيب — ييلديرمق .
چكنديرمك . داعئ تحرز واضطراب اولان تخويف .

§

شعله

آلو . شعلهٔ شمع : شعلهٔ نار : شعلهٔ جوّاله : جمعی
كتب وزننده شعل . اشعال ، تشعيل — آلولنديرمك .
اشتعال ، تشعل — آلولنمك .

آنمیدر شعله ويرن عارض پاكنده ديدم
ديدی اول مغبچهٔ باده فروش آنديا
— بليغ —

كونش محجوبدر شرم رخكدن ياندیروب چرخی
چيقارمق ايستر آنی شعلهٔ آهم حجابندن
— فضولی —

ايتديلر بربرينه شعله وپروانه حسد
— وجدی —

آه كيم ياندق طوتشدق شعلهٔ ادرا كدن
— سامی —

—

شعاع

كونشه نظر اولندقده تل تل كورينن ضيا . شعاع
خورشيد : شعاع زراندود . جمعى اشعه وشعاعات .
اشعهٔ زرين تار : اشعهٔ آفتاب . شعاعات زرين .

خاك راهكدن بنى قالديره بيلمز سايه تك
قياسه كردون آفتابك هر شعاعن بركمند

— فضولى —

« ... هرشاخ نضارت وايه سى تار شعاع آفتابه بر كوزل شانه ، سايه سى ايسه آلتنده كزنلرك حياتنه سرمايه در ... »

— سعداه پاشا —

« ... آزمدتده اشعهٔ انوار نظم ايله چوق شهرلر وولايتلر طولدى ... »

— فضولى —

—

لمعان — التماع

پارلدامق . لمعان برق : التماع برق : التماع نورحسن

لمعه — پارلتی . جمعی لمعات .

—

شرق

كونش وكونشك آيدينلغی . تاب آفتاب . لكن بو كلمه بزده بومعناده استعمال اولنماز . شرق دنيلديكی كبی مشرق خاطره كلير .

مشرق — كون طوغوسی . فارسی مقابلی خاور .

قاموسك بيانننه كوره مشرق ومغرب لفظلری، مفرد صيغه‌سيله ذكر اولندقده شرق وغرب جهتلری ؛ تثنيه صيغه‌سيله ذكر اولندقده شتا وصيف مطلع ومغربلری . (مشرقين مغربين كبی) ؛ جمع صيغه‌سيله ذكراولندقده هركونك ياخود هرفصلك درجهٔ مطلع ومغربی اراده اولنور . (مشارق مغارب كبی) .

اشراق ، تشريق — آيدينلتديرمق . ضيالنديرمق .

ايلدك نور كمالاتكله اشراق عرب
يارسول الله يوقدر غايهٔ علويتك

— اكرم بك —

شرق کلمه‌سنك آیدینلق معناسنه کوره فارسیده مقابلی اولان روشن وروشنا کلمه‌لری لساننمزده چوق قوللانیلیر. روشندل ، روشنضمیر = ذوق روحانی صاحبی . روشن قیاس = ذکا واصابت رأیی اولان ذات . روشن بیان = فصیح الکلام .

—

وصل قدرین بیلمدم فرقت بلاسن چکمه‌دن
ظلمت هجرایتدی چوق تاریك ایشی روشن بکا
— فضولی —
دمبدم شعشع جمالکدن منور اولمشم
ای کوزم نوری کر کمزدیده‌ٔ روشن بکا
— وله —

§

اجر

اعمال حسنه اوزرینه کورلمسی اقتضا ایدن مکافات اخرویه .

—

اجرت

کوریلان ایش اوزرینه‌دنیاجه آلنان مکافات مادیه .

—

جزا

اعمال خیریه وشریه‌نك مقابلی . (الجزاء من جنس العمل) . (جزاكاه خيراً كثيرا) .

هپ چکدیحکم کندی جزای عملمدر

— واصف —

§

حب ، محبت

سوکی . سومك . مادی ومعنوی تلذذ اولنان شیئه طبیعتك میلانی . مثلا : برنونهال بدیع الجماله محبت اولندیغی کبی فضائل معنویه واشیای سائره‌یه دخی اولنور . حتی یرینه کوره انسانك شرف وقیمت حقیقیه‌سی پیرایهٔ وجدان اولان اویله حسیات عالیه‌نك وجودیله تعین ایدر . دها طوغریسی اویولده‌کی محبت ، لازمهٔ شان آدمیتدر . حب آل عبا : حب فضیلت : اولاده محبت : علوم ومعارفه محبت : برملکسیمایه محبت .

مست صهبای محبت کوزلرندن بللیدر

— عونی بك —

« ... بناءً علميه غامبتانك مدح وثناسی (مملکتده) (ومملکتك) اعلای شان وشرفی غامبتایه راجع اولوب حب وطن حس عالیجنابانه سیله غامبتانك نامی آیرلمز . یکدیکره قویاً مربوطدر ... »

—

— سعید بك —

مستنیر نورفیض اقدسمدر کائنات
حسنمك هردم اسارتخواهی انسانلر بتون
بنله قائمدر جهانده لذت وذوق حیات
جلوه کاهمدر بنم حسّاس وجدانلر بتون

— محبت لساننده —

—

عشق

استلذاذ اولنان شیئه طبیعتك میلان فوق العاده‌سی . من القدیم یازیله کلن آثارایله اك زیاده تعریفنه چالیشیلان عشق اولدیغی حالده غریبدرکه ماهیت عشقك نه اولدیغی حالا آکلاشیله مامشدر . یازیلان شیلر عشق برقوۀ قاهره درکه قلبی یاقار ، وجودی اریدر ، عاشق معشوقه‌سنی

كورمدكجه طورەماز شويلەدر بويلەدر ديه حالات عشق تعريفدن عبارت قالمشدر .

حاصلى بر كيفيت معنويەدركه باشنه كلمين بيلمز . بيلن بيلير اما نه اولديغنى باشقەسنه بيلديرەمز . بيلمين ايسه ذاتاً هيچ برشى بيلمز ؛ اويلەجه كلير كيدر .

لسان عشقى بيلير ترجمان بولنمدى هيچ
— ابن النجار —

قاموسك بيانته كورەعشق دنيلين خاصۀ علويۀمعنويه ، غليظ الطبع ، فاسدالمزاج ، وضيع الهمه اشخاصك كوكلنى تسخيره تنزل ايتمز .

طبابت قديمه وحاضرەعشقى امراضدن عدايتمشلردر .

—

آه من العشق وحالاته
احرق قلبى بحراراته
مانظر العين الى غيركم
اقسم بالله و آياته
— حضرت مولانا —

عشق برشمع الهیدر بنم پروانه‌سی
شوق برزنجیردر کوکلم آنك دیوانه‌سی
— یحیی بك —

عشق سرکردانیم کوکسمده بیك بیك داغلر
بر سپهر سائرم ثابت جمیع اخترم
— فضولی —

—

بهار اولدی صولر چاغلار
مسکن اولدی بکا طاغلر
عشق اودی بغرمی داغلار
بن آغلارم بلبل آغلار

—

(عشق اولسون) جمله‌سی آفرین ، براوو مقامنده استعمال اولنور .

عشق کیم قلبه غدادر نه‌ینیر نه‌یوتیلور
بردمیر لبلبیدر چگنینه عشق اولسون
— شناسی —

تعشق — تكلفله اظهار عشق ايتمك .

(غَرام) عشق شديد .

—

(هوى) محبتك برنجى مرتبه‌سيدر كه محبوب اوزرينه نفسك ميلانندن عبارتدر .

هوادار — كنديسنه محبت اولنان كيمسه .

بونجه ييلدر كورمدم ديدارينى بركره آه
بربيلنمز يرده قالمشدر هوادارم بنم

—

(علاقه) قلب ايچون لازم اولان محبتدركه محبوب ايله قلبه تعلق ايتديكى ايچون علاقه تسميه اولنمشدر .

بى‌شبهه هرعلاقه منجر اولور نفاقه

(ولَه) عقلك ذهابى .

(وجَد) اومحبتدركه حزن ايراث ايدر واكثريا حزنده استعمال اولنور . بوكلمه لسانمزده كلمك ، كتيرمك ماده‌لريله مستعملدر .

« .... طبیعتك بو نمایشی اهل دانش و بینشی صحیحاً حال وجده کتیره جك بر حالت ایدی .... »

— جودت پاشا —

« ... خورشید منیر ، هنوز پك کنج ایکن ورم دنیلن بلای خانمانسوز ایله فراش موته اوزانمش بر دختر ملکسیمانك جهان فنایه قارشی صوك خندهٔ زوالنی تنظیر ایدر بر وضع حزن نما ایله اختفاخانهٔ غروبه چکلدیکی زمان ، شام غریبانه نك ظلال حزینی چهرهٔ سماواته پرده لر چکمکه باشلامشیدی .

غربه اودم نصب نکاه ایلدم
عمر کذرانمه آه ایلدم
وجده کلوب ذکر آله ایلدم
پك سودم بن بو تماشالری »

ذیل

— یاكلش تلفظ واستعمال اولنان بعض كلماتك فصیحی —

فصیح		غلط
ظَلاْمْ	قرانلق .	ظُلاْمْ
رَفاْهِیَتْ	كچینش وسعتلی اولمق . ایی حال ایله كچینمك .	رَفاْهِیّتْ
حَباْبْ	صو اوزرنده پیدا اولان قبارجق .	حُباْبْ
عِیاْلْ	لفظ عیالی بر كیمسه‌نك غلامی، جاریه‌سی، حرمی ولد صغیری كبی كندیسیله برابر ساكن ونفقه‌سی اوزرینه واجب اولان اشخاص ایله تفسیر ایلمشلردر .	عَیاْلْ

فصیح		غلط
مَحْذُورَاتْ	محذورك جمعی .	مَحَاذِیرْ
هَجْرَانْ	آیریلق .	هِجْرَانْ
مِصْطَبَهْ	اوطورمق ایچون یاپیلان یر . پیکه .	مُصْطَبَهْ
ثَیِّبْ	طول قادین . فارسیسی بیوه زن .	ثَیِّبَهْ
سِمَاطْ	طعام سفره سی .	سُمَاطْ
مُفَادْ	سوزك افاده ایتدیکی معنی . قطعی المفاد .	مَفَادْ
شَبَابْ	کنجلك . جوانلق عالمی .	شَبَابَتْ
دِهْلِیزْ	قپو ایله خانه آراسنده مسقف وغیر مسقف محل .	دَهْلِیزْ
جُوَانْ — جَوَانْ	کنج . تازه .	جِوَانْ

جوانلق عالمن یاد ایتمین بر پیر یوقدر یوق .

فصيح		غلط
كَفَافْ	احتياجى دفعه كافى اولان رزق .	كِفَافْ
سِپِهْر	كوك . سما . سپهر ماوى . سپهر نيلكون .	سِپَهْر
خَصْلَتْ	خوى .	خِصْلَتْ
تَفَاخُرْ	افتخار ايتمك . وتكبر وتعظم .	تَفَخُّرْ
آرابَهْ		عربه
آزُرْدَهْ	اينجيدلمش . آزرده دل .	آزَرْدَه
آسْمَانْ	كوك .	آسُمَانْ
	گُمْ گُمْ اوتر آسمان صدادن گُمْ گمشته زمين بو ماجرادن — شيخ غالب —	

غلط		فصيح
چِمَنْ	يشيللك محل . ايتدى تشريف چمن ملكنى سلطان بهار — باقى —	چَمَن
حِيْز	مكان .	حَيِّز
ذِهابْ	كتمك . ذهاب عقل .	ذَهابْ
رُبابْ	كمانچه .	رَبابْ رَبابَه
زُكّامْ	نزله .	زُكامْ
سُفَنْ	سفينه‌نك جمعى .	سُفُنْ
شَهابْ	كيجه وقتى كوك يوزنده آقوب سونن آتش پارچه‌سى . شهاب ثاقب .	شِهابْ

فصيح		غلط
	شهاب ليل كبي پارلايوب نهان اولدك . سن اى شكوفهٔ جنت آچلمدن صولدك	
صَوْب	طرف . صوب عالى .	صُوْب
عَلَانِيَتْ	ظاهر اولمه .	عَلَانِيّت
بِالضَرُورَهْ	ضرورت سببيله .	بِالْضَرُوْر
بِسْتَرْ	دوشك . بستر صفا . بستر استراحت .	پِسْتَرْ
بى پَرْوا	پرواسز . چكنميه‌رك .	بِلا پَرْوا
بى آرام	آرامسز .	بِلا آرام
اهل خِبْرَهْ	بيغرض اهل وقوف .	اهل خُبْرَه

غلط		فصيح
تَجاُرب	تجربه‌نك جمعی .	تَجاُرب / تجارِيب
تَراُجم	ترجمه‌نك جمعی . تراجم احوال .	تَراجِم
تَرجُمه	برلسانی لسان آخرله بيان ايتمك .	تَرجَمه
تِسيار	كوندرمك .	تَسيار
تِذكار	ذكر ايتمك . آكمق .	تَذكار
طِنين	چينلامه .	طَنين
جَيادَت	ايبلك . صاغلاملق . جيادت هوا .	جُيادَت
دِهان	آغز .	دَهان
زُهرَه	چيچك .	زَهرَه

فصیح		غلط
زِیرَكْ	عاقل . ذکی . قوزناز .	زَیْرَكْ
دَهاء	جن فکرلیلك . ذکای خارق العاده .	دِهاء
دُهاتْ	(داهی) نك جمعی .	دُهّاتْ
بُوسَه	اوپمه .	پُوسَه
حسن ایفای خدمت		ایفای حسن خدمت
شَمْشِیر	قلیج .	شِمْشِیر

بوبرنجی قسمك نهایتی

خطا صواب جدولی

سطر	صحیفه	صواب	خطا
١٢	٩	عزتپناهی	عزتناهی
١١	١٠	عجیبه	عجیبه
١٠	١١	آینهٔ	آیینهٔ
١٢	١٢	زماناً	رماناً
١٧	١٦	تکثیری	تکثری
٢	٢٢	صاومق	صاوومق
١٣	٢٣	تهییج	تهیج
٨	٣٢	اولمسندن	اولمامسندن
٢	٣٨	مصراعیندن	مصراعیدن
٨	٤٨	عاشقانه	عاشفانه
٧	٦٤	بجرمك	یجرمك
١	٨١	اذیال	اذیل
٨٤	٨٦	جوهواده طاغیلان بلوتلره	جوهواده چکیلوب کیدن بلوتلره

دها بعض اوفاق تفك یاکلشلر وار ایسه‌ده قرینه ایله آکلاشیله بیله‌جکندن ارائه‌سنه لزوم کورلمدی .

ʿIṣmet, Müstecābīzāde

Yādigār-ı şehrāyīn

مقدمه

جلوس همایون میمنت مقرون حضرت خلافتپناهینك یكرمی بشنجی سنهٔ مسعودهٔ دوریه‌سنه تصادف ایدن كچنكی روز مقدسده جرائد عثمانیه‌نك الك معتبری بولنان [اقدام] غزته‌سنك برنجی صحیفه‌سنده مندرج اولوب شاعر شهیر مستجابی زاده عصمت بك افندی طرفندن یازلمش اولان قصیدهٔ غرا حاوی اولدیغی تشبیهات بلیغه و صنایع بدیعه ایله حقیقةً آثار مخلده‌دن اولدیغندن هم یكرمی بشنجی سنهٔ متیمنهٔ دوریه‌نك خاطرات مقدسه‌سنه بر علاوهٔ فاخره اولمق هم اوروز مقدسك فرداسی كونی نسخ موجوده‌سی قالمامش اولدیغی اعلان ایدن [اقدام] غزته‌سنك تداركنده مشكلات چكنلره بر خدمت مخصوصه‌ده بولنمق اوزره قصیدهٔ مذكوره‌نك (یادكار شهر آیین) سرنامه‌سی آلتنده بویله آیریجه رساله شكلنده نشری طرف عاجزانه‌مدن آرزو ایدلمشدر .

بو جسارته قصیده‌نك مطالعه‌سنه اظهار شوق ایدن اودادن آلمش اولدیغم متعدد مكتوبلرده باشقه‌جه بر سائق اولدیغنی عرض ایدرم .

كریدی حسن علمی

قصیدهٔ تبریکیه

سویله ای خامهٔ معجز دم وفرخنده پیام
سکا بر موهبه‌در نظم لآلئ کلام

نفسك نفحهٔ اعجاز لب روح‌الله
نطق جانبخشکه دلبسته‌در ارواح انام

حسن آثار کمالکله جهان نورانی
سنسلك ابکار معانی‌یه ویرن روی نظام

فیض الحانکه نسبتله قالیر مثل صریر
نغمهٔ مرغ چمن ، زمزمهٔ نای وحمام

قدرك اول مرتبه عالیکه ایدرلر تقدیس
سنی هپ قافلهٔ نکته شناسان کرام

فکر ایله پایهٔ اجلالکی ای محرم راز
کلدی بحر کهر افشان دله جوشش تام

ینه عکس ایلدی آینهٔ صاف دلمه
حسن روحانیٔ معشوقهٔ عرش الهام

پرتو طبعم اولوب رشك فروغ خورشید
فیضان ایلدی کوکلمده ینه شوق وغرام

کورینور نور مسرتله بوکون انظاره
هر طرف آینهٔ شاهد کلچهرهٔ کام

ایتمه‌ده موج پیاپی رس دریای نسیم
نفحهٔ کاکل جانان کبی تعطیر مشام

بو نصل روز مقدسدر الٰهی که ویرر
نشئه‌سی خاطر آواره‌یه بر ذوق مدام
شامی کیسوی نکاران کبی پرراز وفسون
سحری پرده‌کش چهرهٔ نور اجرام
تابشی خنده‌زن مهر فروزان فلك
نشئه‌سی رشك فیوضات بهار ایام
انبساط ایلدی انوار سما کبی نشاط
دوشدی پیرامن کوه عدمه ابر ظلام
اولدی همرنك فروغ سحر باغ جنان
نور بهجتله بوکون افق غریبانهٔ شام
اویله تابنده‌که آیینهٔ مینای فلك
چشم رنده اوقدر فر ویره‌مز خندهٔ جام
شاهد کام اوله‌رق ساقیٔ بزم امید
دوران ایتمه‌ده دوران ینه بر وفق مرام
دل محنتزده‌نك محرم دیرینه‌سیدر
سویله ای نشئه کوررسه‌ك غمه بندن ده سلام
کورونن صانمه فلکده بو کیجه انجمدر
ای اولان ناظر وجه فلك ازرق فام
بو شبك رونق اقبالنی سیر ایتمك ایچون
آچدی سکان برین طاق سمواته مسام
خلق هپ بربرینی ایتمه‌ده تبریکه شتاب
کورینور انفس و آفاقده بر بهجت عام

حس شکران ومباهات ایله وجدانلردن
عرشه اعلا ایدیلیر نغمهٔ شوق وکلبام

عید عالیٔ جلوس شه دوراندر هپ
چهرهٔ عالم ناسوته ویرن رونق تام

او شهنشاه فلکپایه‌که عالمده بو کون
ذاتیدر معبد روحانیٔ اسلامه امام

او خداوند هما سایه‌که قیلمش ازلی
کرهٔ خاکی خدا قبضهٔ فرماننه رام

بویله ایتمش قلم معجزه پرداز قضا
وصف اجلالنی آرایش طاق ایام

حارس شرع مبین پادشه روی زمین
نقطهٔ مرکز دین قطب مدار اسلام

مسند افروز خلافت شه قدسی فطرت
مهر اوج عظمت سایهٔ رب علام

ناشر نور کرم تربیت آموز امم
مفخر دودهٔ عالیٔ سلاطین عظام

شاه شاهان جهان حضرت سلطان حمید
آسمان کوکبه دادآور یکتای بنام

او شهنشاه فلکجاه‌که حیرتله قالیر
رتبهٔ فضلنی ادراکده قاصر افهام

او خداوند کرمکستر قدسی شیمك
وصف اجلالنی تحریرده عاجز اقلام

قلبی آیینهٔ الهام خداوند ازل
فکر شاهانه‌سی حلال عویصات ومهام
عکس نورانیٔ شمشیر ظفر رهبریدر
صفحهٔ آینهٔ چرخده تیغ بهرام
سطوت قاهرهٔ لشکر بریسی کبی
ایلدی شوکت بحریهٔ ملکی اتمام
اویله بر اردویه مالك که ایدر هر نفری
دشمنك زهره‌سنی چاك ، مثال ضرغام
لطفیدر ایلین آسایش دهری تأمین
سایهٔ منتی آلتنده یاشار هپ اقوام
حل وتقریر اولنور بر سخنیله فی‌الحال
مبحث صلح وسکون، مسئلهٔ حرب وخصام
سایهٔ نطق بلیغنده جهان آسوده
اودر احوال وشئوناته ویرن حسن نظام
شهپر لطفی اولور فرقهٔ چتر شفقت
نه قدر وار ایسه دنیاده فقیر وناکام
تسلیتسازیٔ اشفاق همایونیله
منقلب خندهٔ اشواقه بکای ایتام
ای خداوند کرمپرور تخت اجلال
ای شهنشاه بلند اختر ناهید مقام
سنسك اول مهر سماپایه‌که خاك درکه
جبهه‌سادر نیجه اورنك نشینان بنام

سایهٔ معدلت ولطف همایونکده
ملتك هر کونی بر عید سرور وآرام
خلقه بیلدیردی بودوران دل افروز نشاط
بی مآل اولدیغنی لفظ غموم وآلام

یکرمی بش سالده بنیان عظیم دولت
فیض تدبیرك ایله بولدی که بر استحکام
جوشش موجهٔ سیلاب وقوعات وشئون
آکا ایراث خسار ایلیه مز تا بقیام

نه قدر مکتب ومعبد نیجه آثار کزین
اولدی زینتده صحرای حصول واتمام
هله بر مکتب طبیه یاپلدی یکیدن
طرهٔ طاقی رسانندهٔ فرق اجرام

بر کورن طرحنی دمبسته قالیر پیشنده
طویامز سیرینه چشمان تماشای انام
هپ برر هیکل شان وعظمتدر بونلر
ساحهٔ عالمه مرکوز مثال اهرام

بر دوشون اولمق ایچون زینت میدان وجود
نه قدر همت قدسیه ایدر استلزام
کشوری پرتو عرفان ایله پرنور طولدی
قالمدی بر طرفنده اثر جهل وظلام

قالب دولتـه ایتدی سریان آب حیات
صانکه اول فیض ایله جانلاندی عموماً اجسام

اول قدر ایلدی آثار ومبانی تأسیس
ایلمز آنلری تعداده کفایت ارقام

بر بر آثارینی تعداد وبیان ممکن ایدی
اختران بولسه ایدی کوکده شمار ایله ختام

اشته از جمله ایکی نواثر ایتدی تأسیس
ینه اول تاجور عادل وحاتم انعام

آهنین سکهٔ طولانیٔ صحرای حجاز
محتشم برده فنونخانهٔ نو طرز ونظام

بریسی معرفت آموز فطینان وطن
دیکری خادم توحید قلوب اسلام

مژده ای راحله رانان بیابان غرام
منکشف اولدی ره کعبهٔ علیای مرام

روح سلطان سراپرده نشین ملکوت
اولور البته بو تأسیس کزیندن خوشکام

ابدیاً اولەجق وصفی بوربع عصرك
ایلدکجه جریان ایتمەده اعصار دوام

بیت برجستهٔ شهنامهٔ اجلال قرون
فصل مخصوص شرفدار کتاب اعوام

پادشاهم بوکزین عهد همایونکده
شمدی عبدکدراولان معجزه پردازبنام

فکراوصافکه دوشدکجه دمادم اولنور
سمع وجدانمه تاعرشدن ایصال پیام

رقص ایدر زمزمهٔ شعر صفا بخشمله
روضهٔ قدسده ارواح بلیغان کرام
جان ویرر لذت آهنکمه مرغان خیال
طرهٔ شاهداندیشه‌م اولور آنلره دام
بشقه بر شعشعه ویردی ادبیاتمزه
یازدیغم شعر دلاویز پسندیده نظام
ایلدم کلکم ایله طرز بیانی تجدید
بونی حاسددر ایدن وارایسه انکاره قیام
حاصلی شمدی میان شعراده یوقدر
بن کبی رند پریشان روش تازه کلام
ایلدم صدق وعبودیت ایله ییللردر
قلم عجزم ایله مسلك خدمتده دوام
فرش پیشانیٔ تعظیم وعبودیت ایدوب
خاك پاکدر اجلالنه ناچیز [اقدام]
ملتك حس عبودیت وتبریکنی ایدر
فرط شکران ومباهات ایله عرض واعلام
حس اخلاص ایله ایلر بو دعایی هر بار
بویله ایصال اجابتکه رب علام
خسرو مهر جهانتاب فلك ایتدکجه
تاج زرین ایله آفاقده عرض اندام
ایله یارب او شهنشاه بلند افکاری
زیب اورنك شکوه وعظمت بویله مدام
تاکه اولسون ابدی ، سایهٔ اقبالنده
ملتك هر کونی بر شانلی ، شرفلی بایرام

رمضان ایلدی عربده شهر صفا بخشده
روضهٔ قدسده اویلمق شان کرام
حالی ذکر ایله آغوشنده هر قانی خیال
طرز مشاهده ایلدیشدی اولوب آنلره نام
نشئهٔ بر شوق ایله ویردی اکرمله
یاز ایدم شعر ایله حسن بلند مقام
ایلدم کلکم ایله طرز بیانی تجدید
یاری حاسد دولاین دوا ایسه اکلار قیام
حاصل شعر دی میان شعرا ده بوقدر
لیکی وعده یتان روش ذره کلام
ایلدم صدق و عبودیت ایله یازدم
قلم عجزم ایله سطرده درام
قرض بشان اغلیم و عبودیت ادوب
خلق الله فدر استلاله ایجون اقدام
ملتک حسن عبودیت وربکی ایدر
فرط تشکران ومباهات ایله عرض و ابرام
حسن اخلاص ایله ایلر وجدانی هر بار
بوله اتصال اجابتکه رب علام
حضرت دهر مواکب فلک ایتدکجه
کاه ذوق ایله آفاقده عرض ابدال
ایله ذات ای شهنشاه ملک افکاری
زیب اورنك شوکت و عظمت ایله مدام
تاکه اولسون ابدی سطوة نظام
ملتك هرکون تعالی ...

3 1761 08159600 9

PL
188
I8
1893